

zuse

Stempelafgift og narkohunde

Stempelafgiften 1660-1661

50 år med narkohunde i toldens tjeneste – 1968-2018

Generalforsamling

Zise – Told- og Skatthehistorisk Tidsskrift er medlemsblad
for Told- og Skatthehistorisk Selskab, stiftet den 24. oktober 1977.

Bestyrelsens medlemmer er

Forlagschef, mag.art Henrik Fode (næstformand, fungerende formand), Aarhus.
Museumsinspektør, souschef, ph.d. Henrik Gjøde Nielsen (redaktør), Frederikshavn.

Specialkonsulent Gunnar Jakobsen (sekretær), Birkerød.

Chefkonsulent Anders Bech Christensen (kasserer), København.

Underdirektør Preben Buchholtz, København.

Chefkonsulent Taus P. Helleskov, Næstved.

Medlemskab af Told- og Skatthehistorisk Selskab tegnes ved henvendelse til Told-
og Skatthehistorisk Selskab, Skattestyrelsen, Sluseholmen 8B, 2450 København SV,
anders.christensen@sktst.dk, telefon 72 37 03 44 eller på www.zise.dk.

Kontingentet andrager 120 kr. om året for enkeltmedlemmer,
1.000 kr. for institutioner og firmaer, og biblioteker kan tegne
abonnement for 120 kr.

Zise udkommer tre gange årligt, og hvert hefte indeholder ca. 40 sider.

Bidrag til Zise bedes sendt til redaktøren

Museumsinspektør, souschef, ph.d. Henrik Gjøde Nielsen,

Kystmuseet, Dr. Margrethes Vej 6, 9900 Frederikshavn,

hgn@kystmuseet.dk, tlf. 50 51 73 63,

eller til sekretæren specialkonsulent Gunnar Jakobsen,

Lyngholmen 5, 3460 Birkerød, gj.ccta@post.tele.dk, tlf. 38 86 11 51.

---

www.zise.dk

ISSN 001 05-8355 – Grafisk produktion: Merco Print

---

*Forsideillustration:
Pengehunden Zenta, med penge.*

Stempelafgift og narkohunde

Af Henrik Gjøde Nielsen

Zise – Told- og skatthehistorisk tidsskrift er, som titlen siger, et specialiseret tidsskrift, der bringer specialiserede artikler om told- og skatthehistorie, med en nogenlunde lige vægtning mellem historiske afhandlinger og personlige erindringsartikler fra den told- og skatthehistoriske arbejds-mark. Der er dog nogle artikler, som er mere specialiserede end andre, og herværende nummer af *Zise* rummer to artikler, som netop både repræsenterer de to hovedgrupper på udmærket vis, og begge er særdeles specialiserede.

Første artikel i dette nummer er forfattet af Claus Rafner, der går i dybden med stempelafgiften 1660-1661, dvs. perioden for overgangen fra adelsvælde til enevælde. Claus Rafner går imidlertid et spadestik dybere end det at beskæftige sig med stempelafgiften. Artiklens tema er produktion, distribution og anvendelse af det papir, der skulle benyttes i forbindelse med forskellige offentlige og formelle private økonomiske gøremål. Papir var på dette tidspunkt ikke blot papir, men havde også en anden værdi i sig selv. Ud over at belyse forholdene i det nuværende Danmark, beskrives også stempelafgiften og det der til hørende papir i Norge og den kongelige del af hertugdømmerne, som jo dengang var en del af det danske monarki.

På sin vis lige så specialiseret, men i en helt anden boldgade, er Axel Grønkjær

artikel om 50 år med narkohunde i toldens tjeneste 1968-2018. Der er således tale om en jubi-læumsartikel om et forhold, som vel nu i stor udstrækning er en del af dagligdagen; det er nok de færreste, der vil bemærke det som noget særligt, hvis man ser en hund i færd med at snuse sig gennem bagagebåndet i en lufthavn eller kravler rund i en bil ved grænsen. Sådan har det imidlertid ikke altid været, og den situation er ikke opstået af sig selv. Axel Grønkjær beskriver brugen af hunde, ikke blot til narko, men også hunde der kan snuse sig frem til penge, våben, doping og tobak, som denne brug har udviklet sig fra den spæde start i slutningen af 1960'erne til jubilæ-umsåret 2018. Læseren indvies både i de formelle og praktiske forhold, og får via cirkulærer mv. indblik i såvel de overordnede beslutninger som i oplæring og brug af hunde til eftersporingsmæssige formål.

Vi bevæger os således fra senrenæs-sance til nutid, og fra særligt papir til særlige hunde. Den ene artikel har fokus på en af de metoder, man har anvendt for at skaffe riget penge, mens den anden har fokus på metoder til at undgå og til at opklare ulovligheder og beslaglægge smuglergods, hvad enten det nu er narkotika eller penge. Det er jo sådan set det, som arbejdet med told og skat fortsat tager sigte på.

Stempelafgiften 1660-1661

Af Claus Rafner

Indledning

Stempelafgiften blev indført i Danmark og Norge i forbindelse med en afgiftsbuket, forordningen af 21. juli 1657 om konsumtion m.v. Provenuet var øremærket den forestående krig mod Sverige, og afgifterne skulle fortsætte, så længe krigen varede. Som krigen udviklede sig med besættelse af danske områder, gik opkrævningen af konsumtionen i stå næsten overalt. I det belejrede København afskaffedes de fleste konsumtionsafgifter i 1658, og tilbage blev stempelafgiften, som kastede et stadigt faldende provenu af sig.

Historien om stempelafgiften i krigsårene 1657-60 er beskrevet i en tidligere artikel i Zise.¹ Med denne artikel fortsættes stempelafgiftens historie i perioden 1660-61, hvor forholdene skiftede fra krig til fred, og hvor regeringsformen skiftede fra adelig dominans til kongelig enevælde.

Stempelafgiften og stænderforsamlingen i 1660

Den 26. maj 1660 undertegnede den danske regering en fredstraktat med Sverige, men normaliseringen af forholdene foregik i langsomt tempo. En stænderforsamling indkaldtes 5. august 1660 til at møde i København den 8. september med det formål at godkende en ordning, der kunne rette op på de kaotiske statsfinanser og skaffe midler til at finansiere hæren.

Kongen og kredsens omkring ham havde forventninger om, at man kunne fortsætte konsumtionen med dens blanding af forbrugsafgifter og stempelafgift. Således sendtes få dage før starten på stænderforsamlingen nye forsyninger af det forseglede papir, hvormed stempelafgiften var berigtiget siden 1657, til en slotsskriver på Sjælland.² Og alt tyder på, at salget af forseglede papir fortsatte i København. Men en reform af stempelafgiften måtte foreløbig afvente, hvad der skete på stænderforsamlingen.

På stændernes forhandlinger indenfor skatteområdet gik adelen nølende med til konsumtionsafgifter og stempelafgift i den udgave, som kongen lagde op til, men man ønskede de adelige hovedgårdes skattefrihed respekteret med hensyn til konsumtionen. Borgerstanden ønskede et noget lempeligere afgiftsniveau, og forlangte samtidig den adelige skattefrihed afskaffet. Kongen og hans støtter skar igennem og lod den 1. oktober offentliggøre et forslag til konsumtion og stempelafgift, samt til en ny hovedskat, der også var bragt i spil.³

Forslaget til stempelafgift oplæstes for stænderne dagen efter og udsendtes derpå den 7. oktober i trykt form som ”Forordning om trykt papir”, der dateredes 1. oktober 1660.⁴ Forordningen udstedtes af kongen med henvisning til rigsrådets samtykke, således som det var kutyme ved skatteudskrivninger før enevældens indførelse.

Der var tale om en nyskabelse på den

Forordning om tryckt Papiir.

Fredrich
dend Eredie / med
Guds Naade/Danmarkis/
Norgis / Vendis oc Gottis
Koning/Hertug udi Sles-
vig / Holsten / Stormarn oc Dytmerken /
Greffve udi Oldenborg oc Delmenhorst. Gior
re alle vitteligt / at efftersom Vi med Voris El-
skelige Danmarkis Riges Raads Raad/
Billie oc Samthede / Naadigsi for got hafver
anseet / det tryckte Papiir at lade selge oc for-
bruge / huorved Rigeris Indkomst med Vi
den land tiltage / oc Undersaatterne forlindris
for beverligere paaleg. Da ville Vi dermed
saaledis som hereffter følger haffve forholdet/
nemblig at aff huer Specie giffvois som effter-
følger.

Kaldzjeddeler/Zoldzjeddeler oc Accisse-zed-
deler / huer fiering Arct 4. Skilling.

Rff

Sup.

Ze Adels Bress --- 200 Rxd.
Ze Naturalisations - Bress / --- 300
Rxdaler.

Det forsie oc sise Arct i Tingboger / som
Tingkriffoerne skal betalle/huer Arct i Marck.

Det forsie oc sise Arct udi Zold / oc Raad-
stueboger/som Zolberne/oc Raadstuekriffoerne
sielssoe skal betalle/huer Arct 3 Marck.

Huer Arct aff de ere forsie / oc de tre sidse
Arct / udi Klobmands Boger 3. Marck.

De sex forsie Arct udi Drab-sager / huer
Arct 24. Skilling.

De paa det at saadan Omfosning paa
Papiiret/land salde een huer dis lideligere / da
bor dend som Penge udlaaner/saa vel som dend
som laanes/i ligemaade oc dend klobende oc sel-
gende / begge at betalle saadan Omfosning/
som paa Obligationer oc Qvitantzer, saa vel
som Skioder oc andre Contracter giores / nem-
lig huer dend halffve Part.

Men efftersom befindes mange Trettetie-
re/ som Tretter gierne begynder / oc naar stor
Omfosning i saa maader dermed er tilvoege
bragte / salder de fra Sagen / oc dend taber / oc
lader Bressene formedist Omfosning u-indloft
bliff.

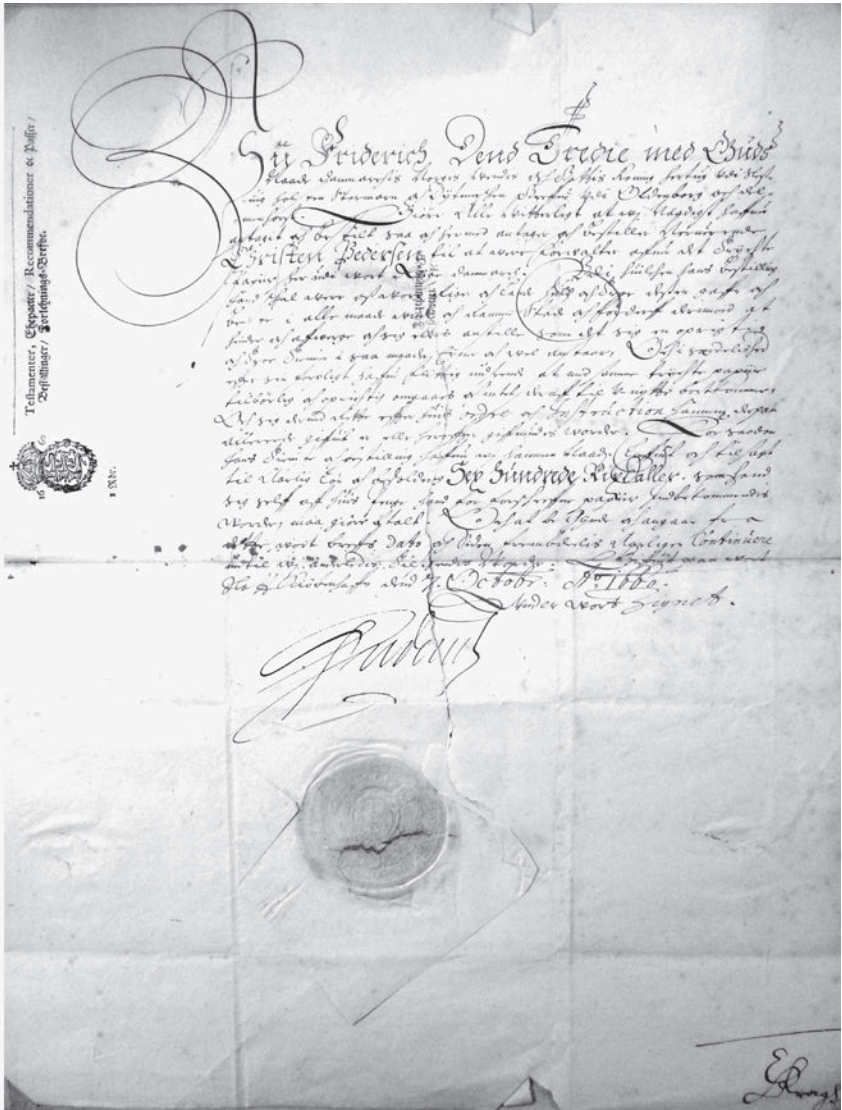
Den trykte forordning af 1.10.1660 om stempelafgift i Danmark. Forsiden samt side 4 med bestemmelsen om stempelafgift af købmandsbøger. Bemærk desuden bestemmelsen om, at ved lån og udlån, samt køb og salg, skal afgiften deles mellem de to parter.

måde, at mens stempelafgiften af 1657 berigtigedes ved en forsejling af dokumentet og betaltes i forhold til papirets størrelse (kvartark, halvark og helark), så skulle stemplingen af den nye serie stempelpapir ske ved bogtryk, idet der påtryktes en pris som en tekst om, hvilken gruppe af dokumenter, som papiret kunne bruges til. Seglbilledet, som forestillede det danske statsvåben med de tre løver, afløstes af et tilsvarende påtrykt statsvåben.

Med denne tekniske ændring blev det muligt at differentiere stempelafgiften på en helt ny måde, hvilket var udnyttet i forordningen. Borgerstanden afviste dog med det samme den nye stempelafgift, og

Københavns magistrat nægtede rent ud at offentliggøre forordningen. Det, som først og fremmest stak borgerstandens repræsentanter i øjnene, var stempelafgiften af købmandsbøger. Disse officielt påbudte regnskabsbøger for købmænd skulle i henhold til forordningen have de tre første sider og de tre sidste sider indsat i form af med stempelpapir til takst $\frac{1}{2}$ rigsdaler, i alt 3 rigsdaler.

Trods borgernes modstand gik man i regeringskontorerne i gang med at forberede den nye stempelafgift. Borgerstandens afvisning af forordningen var i øvrigt ikke fuldstændig. Den blev således offentliggjort af magistraten på Christianshavn.⁵

Christen Pedersens originale bestalling af 7.10.1660 "at være forvalter over det trykte papir her udi vort rige Danmark". At bestallingen er hævet i centraladministrationen hænger sammen med, at Christen Pedersen i januar 1661 modtog en ny bestalling, og den gamle tilbageleveredes da. Bemærk, at bestallingen er udfærdiget på stempelpapir (udfoldet helark). Bestallingen nævner, at han "skal være os vore riger og lande huld og tro, dessen gavn og bedste i alle måde vide og ramme, skade og forderv derimod at hindre og afværge, og sig ellers anstille som det sig en oprigtig og tro tjener i så måde egner og vel anstår". Udover denne sædvanlige troskabserklæring for embedsmænd, understreges pligten til at overholde ordrer og instruktioner om stempelaftgiften, og endelig anføres størrelsen af hans årlige gage.

Forvaltningen af den nye stempelafgift

Samme dag, som forordningen af 1. oktober 1660 blev offentliggjort, altså den 7. oktober 1660, udsendtes en anordning om stempelafgiftens fremtidige forvaltning.⁶ Hidtil havde renteskriver Thomas Thomassen stået for den overordnede regnskabsaflæggelse og det andet praktiske arbejde på centralt niveau, hvilket havde foregået under opsyn af rentemester Peder Reedtz. For fremtiden skulle Thomas Thomassens arbejde henhøre under et særskilt embede som stempel-papirforvalter. Hertil udnævntes en Christen Pedersen, hvis baggrund vi ikke kender nærmere.

Opsynet blev henlagt til Steen Hohendorff, som havde været rentemester siden 1656, og som nu tillige fik titel af præsident for stempel-papiret. Som medkontrollant fungerede en af renteskriverne.⁷

I henhold til anordningen skulle trykningen af sikkerhedsmæssige grunde indrettes i et særskilt kammer i Rentekammerets afdeling af kancellibygningen. Her installeredes en trykpresse, og de tilhørende stempler opbevarede i et skrin med tre låse og tre nøgler beregnet for henholdsvis Steen Hohendorff, Christen Pedersen og trykkeren. Det understregedes, at stemplet skulle vise ”de tre løver med en krone”.

Den lokale forvaltning indrettedes på den måde, at toldere, skrivere og fogeder skulle optræde som stempel-papirforhandlere. De modtog stempel-papir fra Christen Pedersen, til hvem de også fremsendte penge og aflagde regnskab, idet han som stempel-papirforvalter fik pålagt at forestå den overordnede oppebørsel af Danmark.

Samme dag, 7. oktober 1660, udstedtes den kongelige bestalling til Christen Pedersen som stempel-papirforvalter.⁸ Bestallingen tillagde ham en fast løn på 600 rigsdaler årligt regnet fra udstedelsesdatoen.

Trykningen foregik i starten hos trykkeren, kgl. bogtrykker Henrik Gøde, indtil papirkammeret senere på året stod klar, og trykpressen kunne flyttes hertil.⁹ Udsalget af stempel-papir i København, som Christen Pedersen selv forestod, foregik fra selve papirkammeret. Efter en sag med forsvundet stempel-papir fandt man dog ud af, at det ikke var en sikker løsning, og senest i 1661 flyttede udsalget til hans bopæl i byen.¹⁰

Stempelforordningen af 1.10.1660 og regnskabet

Forordningen om det trykte papir omfattede 22 sorter af stempel-papir med takster fra 4 skilling til 10 rigsdaler. Hertil kom en særlig afdeling for stemplet pergament, der kun anvendtes i særlige tilfælde, og som derfor kun omfattede nogle få takster.

I forordningen anførtes, hvilke typer dokumenter, der var stempelpligtige, og hvilken sort stempel-papir, der skulle bruges. Princippet var, at man solgte det stemplede blanke papir og pergament til den påtrykte pris, hvorefter det kunne benyttes af køberne til udfærdigelse af dokumenter. De således stemplede dokumenter var gyldige i retslige sammenhænge, hvorimod stempelpligtige dokumenter uden stempel ikke alene betragtedes som ugyldige, men selve udfærdigelsen betragtedes som strafbar. Forordningen udlovede en dusør til personer, der angav overtrædere af stempel-lovgivningen.

1 Rdr.

Testamenter, Ehepakter / Recommendationer og Paffer
Bestallinger / Forlehnings-Brefve.

1 Rdr.

Testamenter, Ehepakter / Recommendationer, og Paffer / Be-
stallinger / Forlehnings-Brefve / Kongl. Confirmationer.

Eksempler på dansk stempelpapir i henhold til forordningen 1.10.1660, begge anvendt til kongelige bestillinger til takst 1 rigsdaler (afbildet fra bestillinger i Rigsarkivet, Rtk. 212.35). Dansk stempelpapir af serie 1660 var forsynet med et sort påtryk, der udover en tekst og en tilhørende takst viste det kronede danske våbenskjold samt årstallet 1660. Det påtegnedes ikke af stempelpapirforvalteren eller andre, som havde opsyn med trykningen. Den næste serie af stempelpapir, som udstedtes 1661-64, er derimod kendetegnet ved at være forsynet med underskrift af en kontrollør, og den påtryktes ikke årstal. Bemærk, at teksten kunne variere fra oplag til oplag. Det øverste eksempel, som stammer fra Christen Pedersens bestilling (oplag trykt 1.10.1660), afviger således fra den senere bestilling nedenfor, dateret 15.12.1660, hvor teksten "kongl. confirmationer" er tilføjet (jvf. stempelpapir nr. 2.1.21 i tabel 1). Den længere tekst svarer til bestemmelsen i forordningen af 1.10.1660.

Stempeltaksterne var til en vis grad indrettet efter det beløb, som dokumenterne omhandlede. Stempelpapiret til obligationer og kontrakter var således inddelt i beløbsintervaller, hvor taksten varierede fra 8 skilling for småbeløb til 1 rigsdaler for de højeste beløb. Almindeligvis solgtes papiret i helark, men til eksempelvis toldsedler kunne man nøjes med et stemplet kvartark til 4 skilling.

Stempelpapiret anvendtes både i private og offentlige sammenhænge. En række officielle dokumenter, udover toldsedler, skulle således udfærdiges i stemplet

stand, eksempelvis dokumenter udstedt af domstole samt kongelige bestillinger og andre ekspeditioner udstedt i kongens navn. Stempelafgiften måtte i disse tilfælde betales, førend dokumenterne udleveredes. Ved en sådan indløsning af dokumenter forfaldt ofte visse sportler til de pågældende embedsmænd, der havde udfærdiget og beseglet dokumenterne.

I tabel 1 er trykt oplag og usolgt restoplag for de forskellige sorter af stempelpapir opgjort på grundlag af Christen Pedersens regnskab, som er bevaret. Regnskabet dækker perioden frem til

udgangen af 1660, hvor denne anden serie af stempelpapir var gældende.¹¹ Det spændende er så, hvad regnskabet fortæller, sammenholdt med forordningens ord og datidens modstand mod forordningen.

Først og fremmest må bemærkes, at stempelpapirforvalteren allerede den 26. september modtog 20 forskellige sorter stempelpapir fra trykken. Forberedelserne til den nye stempelafgift var altså allerede i fuld gang, inden man den 1. oktober forelagde stænderne udkastet til den nye forordning. Det må tages som et udtryk for, hvor magtpåliggende det var for regeringen at få skaffet nye indtægtskilder til veje, og at man umiddelbart fandt stempelafgiften mindst kontroversiel. Med jævne mellemrum tryktes nye oplag, og frem til udgangen af 1660, hvor Christen Pedersens første regnskab slutter, modtog han i alt 17 leverancer.¹²

Det famøse stempelpapir til købmandsbøger påkalder sig også opmærksomhed (nr. 2.1.20 i tabel 1). Det tryktes i et beskedent oplag på 96 ark svarende til 16 købmandsbøger. Trykningen fandt sted den 8. oktober, altså først dagen efter offentliggørelsen af selve forordningen om stempelpapir. Nye oplag blev ikke trykt, og der blev intet solgt af denne sort stempelpapir. Det fremgår ikke klart af forordningen, om stempelpapiret skulle indsættes i eksisterende købmandsbøger, eller om det først kom i anvendelse, når nye købmandsbøger blev taget i brug. Men den sene start på dets trykning antyder, at man i hvert fald i centralforvaltningen var klar over, at her var et ømt punkt, og det manglende salg kan tolkes i samme retning som et resultat af borgerstandens modstand.

Udover papiret til købmandsbøger

solgtes heller ikke papir til drabssager (nr. 2.1.16) og æressager (nr. 2.1.24), måske fordi disse sager var sjældne, og regnskabsperioden kun strakte sig over få måneder. Det må også bemærkes, at taksterne for stempelpapiret til kvittancer og reverser justeredes i forhold til udsendte forordning. Stempelpapir af denne sort, omhandlende beløb fra 100 til 1.000 rigsdaler, skulle eksempelvis betales med 8 skilling i henhold til forordningen, og lød beløbet på 1.000 rigsdaler, skulle betales 16 skilling. Undervejs ændredes de to takster, så de frem over gjaldt beløbsintervaller på henholdsvis 100-500 rigsdaler og 500-1.000 rigsdaler.

Foruden papir foretog man også stempeling af pergament. Oplagstal herfor er anført i tabel 2 på samme måde som for stempelpapir. Her skal blot bemærkes, at der overhovedet ikke stempledtes pergament til forordningens meget dyre takster på 200 rigsdaler for adelsbreve og 300 rigsdaler for naturalisationsbreve. Omvendt stempledtes pergament til enkelte slags dokumenter, der i forordningen stod anført under papir.

En stor del af stempelpapiret anvendtes administrativt, fra toldsedler til kongelige bestallingsbreve. Men forbruget af de forskellige sorter stempelpapir viser, at det også anvendtes i privat sammenhæng. Salgets geografiske fordeling er ikke kendt. Christen Pedersen skulle selv anordne de lokale forhandlere blandt toldere, skriver og fogeder, men vi ved ikke, i hvilken udstrækning, det skete, og vi har ikke tal for, hvor meget af det stemplede papir og pergament, som solgtes i provinsen.

Størsteparten er utvivlsomt blevet solgt i København. Af Christen Pedersens regnskab, som er vist i hovedtræk i tabel 3,

Tabel 1: Serie 2 afdeling 1: Stempelpapir fremstillet i henhold til forordningen af 1.10.1660.

Nr.	Tekst	Takst rd:sk	Format	Trykperiode	Trykt oplag helark	Rest- oplag helark	Netto brugt helark
	Obligationer og kontrakter						
2.1.1	på 100 rd til 500 rd	0:08	1/1	28.9.1660 - 14.12.1660	326	169	157
2.1.2	på 500 rd til 1000 rd	0:16	1/1	28.9.1660 - 22.11.1660	220	25	195
2.1.3	på 1000 rd til 2000 rd	0:32	1/1	28.9.1660 - 14.12.1660	55	25	30
2.1.4	på 2000 rd	0:48	1/1	28.9.1660 - 3.10.1660	49	39	10
2.1.5	på alt hvis som overgår 2000 rd	1:00	1/1	28.9.1660 - 14.12.1660	51	41	10
	Kvittancer og reverser						
2.1.6a	på 100 rd til 1000 rd	0:08	1/1	28.9.1660 - 3.10.1660	73	79	162
2.1.6b	på 100 rd til 500 rd (ikke nævnt i forordningen, afløste nr. 1.6a)	0:08	1/1	22.10.1660 - 22.11.1660	168		
2.1.7a	på 1000 rd	0:16	1/1	28.9.1660 - 3.10.1660	50	25	73
2.1.7b	på 500 rd til 1000 rd (ikke nævnt i forordningen, afløste nr. 1.7a)	0:16	1/1	22.11.1660	48		
2.1.8a	på alt hvis som overgår 1000 rd (nævnt i forordningen, men ikke trykt)	0:32	1/1	-	-	-	-
2.1.8b	på 1000 rd til 2000 rd (ikke nævnt i forordningen)	0:32	1/1	28.9.1660 - 22.11.1660	97	51	46
2.1.9	på alt hvis som overgår 2000 rd (ikke nævnt i forordningen)	1:00	1/1	22.11.1660	48	18	30
	Øvrige papirer						
2.1.10	Kaldsedler og toldsedler samt accisesedler	0:04	1/4	28.9.1660 - 8.10.1660	1540	603	937
2.1.11	Supplikationer og memorialer	0:08	1/1	28.9.1660 - 13.10.1660	794	157	637
2.1.12	Tingsvidner, skifteregistre på landet, kontrakter med håndværksfolk, stævninger	0:08	1/1	28.9.1660 - 7.11.1660	1012	345	667
2.1.13	Opsættelser, skifteregistre i købstæderne, indvisning for forstrakte rede penge, notarii instrumenter, skadesløsbreve	0:16	1/1	28.9.1660 - 13.10.1660	794	699	95

Nr.	Tekst	Takst rd:sk	Format	Trykperiode	Trykt oplag helark	Rest- oplag helark	Netto brugt helark
2.1.14	Det første og sidste ark i tingbøger	0:16	1/1	28.9.1660 - 3.10.1660	121	96	25
2.1.15	Hjemtingsdomme, landstingsopsættelser	0:24	1/1	28.9.1660 - 9.10.1660	1274	912	362
2.1.16	De seks første ark i drabssager (trykt men ej brugt)	0:24	1/1	8.10.1660	96	96	0
2.1.17	Landstingsdomme, herredagsstævninger, herredagsdomme, rejsepas i landet, skøder	0:32	1/1	28.9.1660 - 4.10.1660	362	171	191
2.1.18	Privilegier, søbreve, borgerskabsbreve, pasbord, indvisning for varer, oprejsninger, kgl. befalinger om skifte o.a.	0:48	1/1	28.9.1660 - 8.10.1660	316	105	211
2.1.19	Det første og sidste ark i told- og rådstuebøger	0:48	1/1	28.9.1660 - 3.10.1660	220	194	26
2.1.20	De tre første og tre sidste ark i købmandsbøger (trykt men ej brugt)	0:48	1/1	8.10.1660	96	96	0
2.1.21	Testamenter, ægtepagter, rekommendationer, pas udenlands, bestallinger, forleningsbreve, kgl. konfirmationer	1:00	1/1	1.10.1660 - 8.10.1660	312	264	48
2.1.22	Kgl. kvittantiarum	2:00	1/1	28.9.1660 - 3.10.1660	74	73	1
2.1.23	Beskærmelsesbreve	3:00	1/1	28.9.1660 - 3.10.1660	51	50	1
2.1.24	Ærebreve (trykt men ej brugt - fejl i slutbeholdning)	10:00	1/1	28.9.1660 - 3.10.1660	49	50 (sic)	0

Tabel 2: Serie 2 afdeling 2: Stemplet pergament fremstillet i henhold til forordningen af 1.10.1660.

Nr.	Tekst	Takst rd:sk	Trykperiode	Trykt oplag helark	Rest- oplag helark	Netto brugt helark
2.2.1	Bestallingsbreve (ikke nævnt i forordningen)	1:00	3.11.1660	1	0	1
2.2.2	Kgl. konfirmationer (ikke nævnt i forordningen)	2:00	22.10.1660	1	0	1
2.2.3	Kgl. kvittantiarum (ikke nævnt i forordningen)	2:00	13.10.1660 - 21.11.1660	3	0	3
2.2.4	Skøder	2:00	13.10.1660 - 30.10.1660	10	2	8
2.2.5	Morgengavebreve	8:00	11.10.1660 - 26.11.1660	3	0	3
2.2.6	Adelsbreve (nævnt i forordningen, men ikke trykt)	200:00	-	-	-	-
2.2.7	Naturalisationsbreve (nævnt i forordningen, men ikke trykt)	300:00	-	-	-	-

fremgår det dog, at han havde penge til gode hos enkelte forhandlere, så salget nåede i hvert fald lidt udenfor hovedstaden, men blev næppe landsdækkende.

Sammenlagt indbragte stemplingen af serie 2 et beskedent beløb på knap 800 rigsdaler.

Tabel 3. Stempelpapirforvalter Christen Pedersens regnskab sept. - dec. 1660 over stempel-afgiften i henhold til forordningen af 1.10.1660. Beløb i rigsdaler og skilling.

<i>Indtægt</i>	
Værdi af modtaget stemplet papir og pergament	2.769:24
<i>Udgift</i>	
Stempelpapirforvalterens løn i et kvart år	150:00
Papir, pergament, snedker, låse m.v.	27:08
Beholdning ultimo, udestående hos forhandlere	134:00
Beholdning ultimo, kontanter	480:00
Beholdning ultimo, værdi af restoplag	1.978:16
Sum udgifter	2.769:24

Statsomvæltningen og stempel- forordningen af 28.11.1660

Skattedebatten på stænderforsamlingen var på ingen måde afsluttet med iværksættelsen af stempelforordningen af 1.10.1660. Konsumtionen, som var en kompleks sammensætning af forbrugsafgifter, var fortsat genstand for forhandling sammen men en række andre spørgsmål, og stempelafgiften var genstand for modforslag fremsat af borgerstanden og kirkens gejstlige. De to understænder mente, at adelens indflydelse var for stor, og de angreb adelens stilling ved at tilbyde kongen mere magt på bekostning af adelen. Nye forhandlinger fulgte den 13. oktober i en presset situation, hvor kongen havde beordret byens porte lukket, først og fremmest for at hindre adelen i at forlade forhandlingerne. Derefter fulgte de begivenheder, som ledte frem til kassationen af kongens håndfæstning den 16. oktober og arvehyldningen den 18. oktober 1660. Forhandlingerne afsluttedes med nogle kompromisser, således at man i løbet af november nåede til nogenlunde enighed på skatteområdet, og stænderne blev hjemsendt.

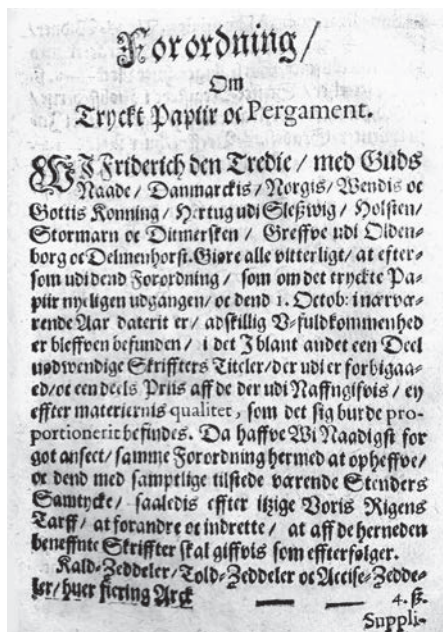
Den nye regering kunne så tage fat på skattelovgivningen. Den 5. november 1660 blev hovedskatten udskrevet, den 18. november 1660 udstedtes en forordning om konsumtionen, og den 28. november 1660 kom en ny forordningen om stempelafgiften. Alle tre love var udstedt i kongens navn med henvisning til stændernes samtykke, og uden nævnelser af rigsrådet, hvilket vidnede om, at man statsretligt befandt sig i en ny situation. I kulissen arbejdede regeringen imidlertid for at udfylde det statsretlige tomrum, som opløsningen af den gamle

regeringsform havde efterladt, og stik imod stændernes forventninger tiltog kongen sig med enevoldsarveregeringsakten af 10.1.1661 den fulde suverænitæt, og enevælden var indført.

Stempelforordningen af 28. november 1660, "Forordning om trykt papir og pergament", begrundedes med ufuldstændigheder i den gamle forordning, både hvad angik omfanget af dokumenter og de anførte takster. Samtidig måtte man tage hensyn til rigets tarv i en vanskelig økonomisk situation, hvor hæren kun i nogen grad kunne indskrænkes, da der fortsat herskede en vis frygt for svensk angreb.

Forordningen omfattede 36 sorter af stemplet papir og 4 sorter af stemplet pergament, dog med den tilføjelse, at hvis der anvendtes pergament til de dokumenter, hvor taksten gjaldt for papir, så skulle der betales dobbelt takst. Bortset fra sidste bestemmelse var taksterne for pergament uændrede i forhold til forrige forordning. Med hensyn til stemplet papir må det bemærkes, at købmandsbøger ikke længere var stempelpligtige. Desuden var der lempelser for kvitteringer omhandlende større beløb. Til gengæld blev bøndernes fæstebreve nu stempelpligtige (takst 1 mark), og der introduceredes en type stempelpapir, hvor taksten ikke var angivet som en fast pris, men som en procent- eller promillesats af dokumentets omhandlede beløb.

Den nye stempelforordning trådte imidlertid aldrig i kraft. Følgebrevene til lensmænd og købstæder om den trykte forordning udfærdigedes 1. december 1660, men de blev aldrig sendt.¹³ Regnskaberne for stempelafgiften viser, at man fortsatte med at bruge restopløbet af de gængse sorter af stempelpapir sup-

Forste side af stempelordningen af 28.11.1660 for Danmark, sådan som den fremtræder i Henrik Godes udgave af genoptrykte forordninger. Originaltrykket synes ikke bevaret.

pleret med enkelte nye oplag, hvorimod ingen af de nye sorter kom i trykken. Forklaringen må være, at man så tiden an. En ny regeringsform var undervejs, og den fremtidige indretning af centralforvaltningen var ikke helt på plads.

Men i løbet af januar 1661 blev forholdene afklaret. I det nyoprettede regeringsorgan, Skattekammeret, der afløste Rentekammeret, og som stempelafgiften kom til at høre under, havde man en række ønsker til, hvordan afgiften skulle indrettes. Enden blev, at man allerede 18. januar 1661 udstedte en ny stempelordning. Sammen med en supplerende bestemmelse dagen efter om stempelpapir til kongelige ekspeditioner nåede man nu op på over 70 sorter af stempelpapir og

stemplettet pergament. Lovgivningen efterfulgtes af en ny instruktion af 29. januar 1661 for stempelpapirforvalter Christen Pedersen, og samme dag modtog han fra trykken det første stempelpapir af den nye serie.¹⁴

Med denne tredje serie stempelpapir og fjerde stempelordning indledtes et nyt afsnit af stempelafgiftens historie, som varede til næste reform i 1664. Stempelafgiften havde nu fundet en fast form, for så vidt angik kongeriget Danmark.

Til datidens danske monarki hørte imidlertid også Norge og den kongelige del af hertugdømmerne. Lad os afslutningsvis kort se på, hvordan stempelafgiften udviklede sig i disse områder.

Stempelafgiften i Norge

Forordningen af 1657 om konsumtion og stempelafgift omfattede også Norge, hvortil to leverancer af forseglede papir nåede at blive opsendt i 1657. Fra bevarede norske dokumenter ved vi, at det også kom i brug.

Men krigen hæmmede forbindelsen mellem rigerne, og statholderen i Norge, Niels Trolle, lod 13. november 1657 ansætte en person til at forvalte stempelafgiften i Norge.¹⁵ Valget faldt på byfogeden i Christiania, Christen Christensen, som statholderen selv havde ansat som byfoged tidligere på året.¹⁶ Christen Christensen skulle foretage stempeling i henhold til forordningen af 1657, sørge for det således forseglede papirs forsendelse til lenene, samt oppebære indtægten og aflægge regnskab. Lønnen, 200 rigsdaler årligt, måtte han indeholde af indtægten.

Denne norske ordning skete efter aftale med regeringen i København, for allerede dagen efter, den 14. november 1657, fulg-

te en kongelig ordre til statholderen om, hvordan han skulle forholde sig med hensyn til konsumtionen og den tilknyttede stempelafgift. Ud over, hvad der fremgik af Niels Trolles bestallingsbrev for Christen Christensen dagen i forvejen, skulle statholderen lade forfærdige et særligt stempel til brug for fremstillingen af det forseglede papir i Norge. Stemplet eller seglet skulle vise den norske løve samt årstallet.¹⁷

Christen Christensens stempelpapirregnskab synes ikke bevaret, men vi ved fra bevarede dokumenter, at det nye norske stempelpapir kom i brug fra 1658. Et faldende provenu af stempelafgiften efter den midlertidige fred med Sverige i 1658 gav i øvrigt anledning til en ordre til statholderen om at lade bekendtgøre, at hverken konsumtion eller stempelafgift skulle ophøre som lovet i forordningen, men fortsætte indtil kongen lod andet tilsige.¹⁸

Brugen af gammelt dansk og nyt norsk forseglet papir fortsatte side om side frem til januar 1661, hvor stempelafgiften i begge riger blev omlagt. Christen Christensen fik i marts 1660 kongelig konfirmation på sin bestalling som stempelpapirforvalter i Norge,¹⁹ og da der i begyndelsen af 1661 var ved at være styr på regeringsorganerne og centralforvaltningen, gik planlægningen af de fremtidige forhold for den norske stempelafgift i gang. To nordmænd, Niklas Poulsen og Johan Garmann, som kom til at stå for oppebørslen af statens indtægter i Aggershus stift, fik samtidig tillagt opsynet med stempelafgiften. De skulle i den anledning overtage oplaget af gammelt stempelpapir, som dels befandt sig hos byfogeden i Christiania og dels på statholderens regeringssæde, Aggershus

slot. Ligeledes skulle de skaffe sig selve stemplet, idet de frem over skulle overvåge stemplingen. Papiret skulle påtegnes af en kasserer, som de ansatte, og han skulle tillige føre regnskabet over stempelafgiften. Af indtægten skulle løn og andre udgifter ved kommissariatet betales.²⁰

Den 30. januar 1661 udstedtes en stempeforordning for Norge, "Forordning om det stemplede papir, som udi vort rige Norge forbruges skal".²¹ Forordningens takster lignede meget de tilsvarende i den danske forordning af 18. januar 1661, og den lokale forhandling af stempelpapiret byggede på samme princip, idet salget i begge riger herefter blev overdraget til tolderne.

Et udgæet restoplag af gammelt dansk forseglet papir af serie 1657 blev i begyndelsen af februar 1661 sendt til Norge, da det kneb for landkommissærerne med at få tid til at stemple nyt papir.²² Samtidig fik to personer, som i Christiania opbevarede det gamle norske stempel af 1658 og et restoplag stemplet papir hermed, besked på at overdrage sagerne til landkommissærerne.²³

Endelig fulgte den 4. februar 1661 besked til lensmændene og toldforvalterne i Norge om at iværksætte toldernes forhandling af stempelpapiret i henhold til den nye forordning.²⁴

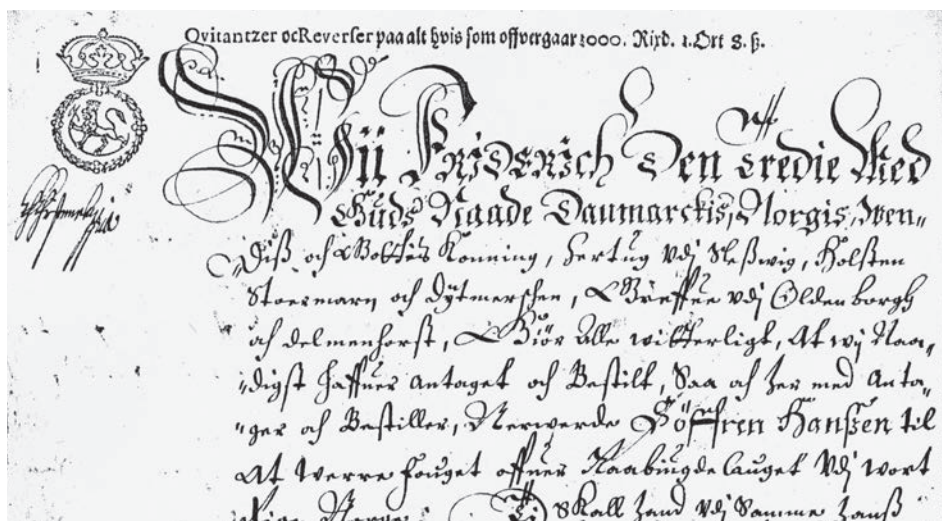
De praktiske forhold omkring den nye norske stempelafgift blev noget anderledes end i Danmark. Det var ikke muligt at få trykt tilstrækkelig nyt stempelpapir, og som nye norske undersøgelser har vist, valgte man derfor at forsyne restoplaget af gammelt dansk og norsk forseglet papir med et tillægsstempel, der dels angav prisen, og dels indeholdt en tekst med navnet på dokumentets formål.²⁵

Men allerede samme år fik man dog

også trykt helt nyt stempelpapir fra grunden, indeholdende et bogtrykt mærke med den norske løve samt pris og tekst. Det nye stempelpapir påtegnedes af Christen Christensen, hvilket vidner om, at han i praksis fortsatte som stempelpapirforvalter i Norge. Landkommissærerne beholdt formodentlig det overordnede opsyn. Denne ordning fortsatte frem til 1664, hvor næste reform omlagde både den danske og den norske stempelafgift.

den dansk-norske forordning af 21. juli 1657.²⁶ Nærmere oplysning om den gottorpske stempelafgift foreligger ikke, men den har formodentlig været inspireret af den danske forordning, selv om sidstnævnte ikke synes udstrakt til den kongelige del af hertugdømmerne.

For tiden efter freden i 1660 har vi bedre viden om forholdene. Under den gottorpske hertug, Christian Albrecht, og den danske konge, Frederik III, ind-

Udsnit af norsk stempelpapir fremstillet i henhold til stempelforordningen af 30.1.1661. Der er tale om den udgave, hvor våbenskjoldet med den norske løve er bogtrykt. Papiret er påtegnet af den norske stempelpapirforvalter Christen Christensen. Afbildet efter fotokopi i Rigsarkivet, Rtk. 212.35, idet originalen er udleveret til Rigsarkivet i Oslo.

Stempelafgiften i hertugdømmerne

Hertugdømmerne Slesvig og Holsten var opdelt mellem forskellige fyrster, i hovedsagen hertugen af Gottorp og den danske konge. For den gottorpske del indførtes allerede ved forordning af 26. november 1657 en stempelafgift, altså kort efter

ledtes et samarbejde om en stempelafgift med fælles takster, om end med hver sin forvaltning og med hver sin regnskabsaf-læggelse. For den kongelige del af hertugdømmerne udstedtes således 18. august 1660 en forordning om stempelafgift, og 4. januar 1661 fulgte en forordning for den gottorpske del af hertugdømmerne.²⁷

De fælles takster var simple. For et stemplet helark betaltes 4 skilling lybsk,

og for halve og kvarte ark betaltes i forhold hertil. Drejede det sig om dokumenter omhandlende større beløb, fra 500 til 1.000 rigsdaler, skulle dog bruges et helark til takst 1 rigsort (kvartdaler), og lød beløbet på 1.000 rigsdaler og derover, skulle bruges et helark til takst 1 rigsdaler (á 3 mark lybsk á 16 skilling lybsk). Anvendtes pergament i stedet for papir, fordobledes taksterne.

Stemplet til stemplingen skulle i såvel de kongelige som i de gottorpske områder vise det kronede holstenske våbenskjold med nældebladet. Stemplet skulle fremstilles i tre udformninger, således at der til mellemste takst (1 rigsort) benyttes et større stempel med to nældeblade, og til højeste takst (1 rigsdaler) et endnu større stempel med tre nældeblade. I første omgang skulle stemplet kun gælde til udgangen af 1661, hvorefter det fornyedes efter nærmere anvisning.

Forvaltningen blev i den kongelige del af hertugdømmerne overdraget til Hugo Lente, der siden 1652 havde været sekretær ved det kongelige slesvig-holstenske kancelli i Glückstadt.²⁸ Ifølge hans bestalling som stempelpapirforvalter, udfærdiget den 18. august 1660, skulle han forsegle og påtegne stempelpapiret med sit navn, lade det forhandle via lokale embedsmænd, samt aflægge regnskab. Lønnen var 200 rigsdaler årligt.²⁹

Hugo Lentes stempelpapirregnskaber er bevarede.³⁰ Første indtægt er bogført 9. september 1660, og det første regnskab, der løber fra september 1660 til ultimo 1661, udviser bl.a. en udgift til tre stempler samt tilbehør i form af en jernhammer og en blok. Brugen af tre typer stempler synes dermed godtgjort.

Fra bevarede dokumenter kan vi se, at stemplingen foregik med et segl efter

samme princip som det ved det danske forseglede papir af 1657 og det norske forseglede papir af 1658. Seglet bærer årstallet 1660, og det bibeholdtes gennem alle årene frem til 1667, hvor der fandt en reform sted af den slesvig-holstenske stempelafgift. Forordningens bestemmelse om udskiftning af stemplet overholdtes altså ikke i den kongelige del.

I den gottorpske del af hertugdømmerne udnævnte hertug Christian Albrecht sin kancellisekretær, Eilhard Schacht i Gottorp, til at forvalte stempelafgiften. Stemplingen foregik med sværte, men symbolikken var den samme, nemlig det holstenske våbenskjold. Hertil føjedes hans underskrift samt årstallet. Som forudskikket i forordningen ændredes i dette tilfælde årstallet løbende, startende med året 1661.³¹ Hans navn findes på stempelpapir frem til 1674.

Afslutning

Efter den spæde start i 1657 med forseglet papir udbyggedes stempelafgiften 1660-61 til et fast element i skattestrukturen, men først efter at freden var indtrådt og en ny regeringsform var kommet på plads. Det skete ikke helt uden politiske forviklinger, idet hele tre stempelforordninger nåede at komme i spil i Danmark.

Man har i den ældre historiske litteratur udmærket kendt disse første stempelforordninger, men man har ikke klart beskrevet, i hvilket omfang de rent faktisk kom i brug. Hos kenderen af datidens statsfinanser, Carl Christiansen, hedder det eksempelvis blot, at forordningen af 1.10.1660 blev trukket tilbage efter borgerstandens protest, og at den nye forordning af 28.11.1660 blev ændret efter ønske fra Skatkammeret, hvorved

Udsnit af dokument med afgiftsmæssig forsegling i øverste venstre hjørne af den type, som anvendtes i den kongelige del af hertugdømmerne 1660-67. Ved forseglingen er fulgt samme metode, som også benyttedes til dansk stempelpapir af 1657 og norsk stempelpapir af 1658, d.v.s. stempling med segl på en firkantet oblat af papir lagt over et stykke voks på dokumentet. For at det herved frembragte seglaftryk, under tiden kaldet papirssegel, fremstår tydeligt, må stemplingen ske med en vis kraft, hvorfor en jernhammer og en blok benyttedes. Lige under forseglingen har stempelpapirforvalter Hugo Lente anført sin underskrift Rigsarkivet, Rtk.rev.rsk., slesvig-holstenske amtsrsk., Flensborg amt 1662-63, bilag 5 af 16.12.1662.

Udsnit af dokument fra 1661 udfærdiget på gottorpsk stempelpapir, hvor stemplingen også fandt sted i øverste venstre hjørne. Modsat den kongelige del af hertugdømmerne, hvor der anvendtes forsegling, er stemplingen her udført med sort sværestempel, enten ved håndstempling eller som bogtryk. Symbolikken er dog den samme: Det kronede holstenske våbenskjold og et årstal. Lige under stemplingen har stempelpapirforvalter Eilhard Schacht anført sin underskrift. Rigsarkivet, Gottorparkivet, sager vedr. regnskabs- og skattevæsen, dok. 15.8.1661.

Nærbillede af seglaftrykket på omstående dokument fra 1662. Seglet viser det kronede holstenske våbenskjold, hvis symbol er et nældeblad. Det anvendtes i både Holsten og Slesvig, uanset at Slesvig havde sit eget våbenskjold. Under våbenskjoldet er anført årstallet 1660, hvor denne serie stempelpapir kom i brug. Foruden dette almindelige segl, ca. 20 x 17 mm, fandtes to andre segl til dokumenter omhandlende større beløb. Disse segl er ikke påtruffet, men fra stempelpapirforvalterens regnskaber ved vi, at de af og til må have været anvendt.

forordning af 18.1.1661 udkom.³² Som det er fremgået, nåede forordningen af 1.10.1660 at blive taget i anvendelse, om end i begrænset omfang, hvorimod

forordningen af 28.11.1660 blev trukket tilbage og aldrig kom i brug.

Stempelafgiften blev også et fast element i skattesystemet i andre dele af monarkiet. Det gjaldt Norge, hvor man videreførte den under krigen indførte særskilte forvaltning, samt hertugdømmerne, hvor man fra 1660 samarbejdede med den gottorpske hertug om et fælles takstsystem.

Takstsystemet var mest udbygget i Danmark-Norge, mens man i hertugdømmerne holdt fast i et mere primitivt system, sådan som det kendtes fra det i 1657 indførte forseglede papir i Danmark og Norge. Teknisk gik man i Danmark i 1660 over til bogtryk som alternativ til forseglingen, og efter en overgangsperiode blev denne metode også enerådende i Norge. I den kongelige del af hertugdømmerne videreførtes derimod forseglingsmetoden.

Med nærværende artikel er således kastet lys over, hvordan stempelafgiften forvaltedes i de forskellige dele af monarkiet, og ikke tidligere publicerede eksempler på datidens stemplinger er fremdraget.

Det har ikke været artiklens formål at følge udviklingen efter reformerne 1660-61, men provenumæssigt udviklede

Nærbilleder af gottorpske stemplinger fra begyndelsen af 1660'erne. Som det fremgår, udskiftedes årstallet på stemplet løbende. En tilsvarende årstalsstempling blev først indført i Danmark i 1701. Årstalsstemplingen gav bedre mulighed for at kontrollere, om dokumentet var stemplet i forbindelse med dets oprettelse.

stempelafgiften sig til en uundværlig del af statens indtægter, og den gav 1661-64 staten en bruttoindtægt på 20-30.000 rigsdaler årligt i Danmark alene.³³ Yderligere effektivisering af afgiften fulgte ved reformen i 1664, hvor de mange sorter af stempelpapir i vidt omfang afløstes af et nummersystem, og i 1667 fandt en tilsvarende reform sted i hertugdømmerne.

Noter

¹ Claus Rafner: Stempelafgiften 1657-1660. Zise 37, 2014, s. 112-120.

² Rigsarkivet (RA), Regnskaber 1559-1660, stempelpapirsregnskaber, pk. 5, rsk. 1.1.1660-1.11.1660, udgiftspost på 2 ris á 20 bøger á 24 ark forseglet papir til slots-skriveren ved Antvorskov slot 6.9.1660.

³ C. O. Bøggild-Andersen: Statsomvæltningen i 1660. Kbh. 1936 (2. oplag 1971), s. 71ff.

⁴ RA, Danske Kancelli, Sjællandske Registre B54, 1660 nr. 256. Forordningen foreligger desuden som samtidigt særtryk, ligesom den også findes optrykt i Henrik Gødes udgave af kongelige forordninger 1643-1670: Forordninger, som ere udgangne siden Recessen anno 1643 den 8. martij oc til anno 1664 d. 8. martij (som sammen med fortsættelsen almindeligvis kaldes "kvartudgaven" af forordninger). Teksten findes endvidere gengivet i Corpus Constitutionum Daniae, Forordninger, recesser og andre kongelige breve, bd. VI, udg. af V. A. Secher, Kbh. 1918, s. 452ff, samt i Kancelliets Brevbøger, 1660, Kbh. 2005, s. 387ff.

⁵ Bøggild-Andersen, *ibid.* s. 92 note 243. Christianshavn var indtil 1674 en selvstændig købstad.

⁶ Anordning af 7.10.1660, RA, Danske Kancelli, Sjællandske Registre B54, 1660, nr. 268. Trykt i Corpus Constitutionum Daniae VI, *ibid.*, s. 456f, samt i Kancelliets Brevbøger, 1660, Kbh. 2005, s. 405.

⁷ Jf. Carl Christiansen: Bidrag til dansk

statshusholdnings historie under de to første enevoldskonger, bd. 1, Kbh. 1908, s.72f. Steen Hohendorff ses i litteraturen også benævnt Sten Hondorf eller Sten Hundorf.

⁸ Bestalling af 7.10.1660, RA, Danske Kancelli B54, Sjællandske Registre 1660, nr. 267a. Original bestalling i Rtk. 212.19, bilag til bestallingsbog 1661-62. Refereret i Kancelliets Brevbøger, 1660, Kbh. 2005, s.404.

⁹ Trykkerens navn nævnes først i stempelpapirregnskabet for 1662, men at Henrik Gøde fra starten trykte stempelpapiret, bekræftes af, at han allerede fra 1658 overtog regeringstryk fra sin forgænger. Jf. Harald Ilsøe: Bogtrykkerne i København og deres virksomhed ca. 1600-1810. Kbh. 1992, s. 66.

¹⁰ Jf. udgiftspost på forsvundet papir: RA, Rtk. rev. rsk., stempelpapirregnskab for kongeriget 1661.

¹¹ De forskellige sorter af stempelpapir og stemplet pergament i tabel 1 og 2 er nummererede som serie 2 afdeling 1 (papir) eller afdeling 2 (pergament), hvortil er føjet et løbenummer, der refererer til arten af dokumentet. Antallet af kvartark er omregnet til helark (nr. 2.1.10).

¹² Leverancerne skete på følgende datoer i 1660: 28.9, 1.10, 3.10, 4.10, 8.10, 9.10, 11.10, 13.10, 22.10, 30.10, 3.11, 7.11, 21.11, 22.11, 26.11, 3.12 og 14.12. RA, Regnskaber 1559-1660, stempelpapirsregnskaber, pk. 5, rsk. 28.9-1660-31.12.1660.

¹³ De tilbageholdte breve om stempelafgiften findes i RA, Danske Kancelli C65, uafsendte cirkulærer 1660. Heri findes tillige tilbageholdte breve af 24.11.1660 vedrørende den trykte forordning om konsumtion, men denne forordning tilbageholdtes kun midlertidigt, idet opkrævningen kom i gang i marts 1661 såvel i hovedstaden som i provinsen.

¹⁴ Jf. Claus Rafner: Enevælde og skattefinansieret stat 1660-1818, Dansk Skat-

- tehistorie, bd. IV, Kbh. 2008, s. 74f og s. 135f. Regnskab for stempelafgiften i de første dage af januar 1661 frem til den nye forordning findes ikke, men eventuelle indtægter indgår sandsynligvis i det regnskab, han formelt afsluttede ultimo december 1660.
- ¹⁵ Jf. konfirmation af 19.3.1660 for Christen Christensen, hvori bestillingen af 13.11.1657 refereres: RA, Danske Kancelli B84, Norske Registre 1660 f.163f. Original protokol nu på Riksarkivet i Oslo. Filmkopi findes på RA og kan desuden ses online på rigsarkivets hjemmeside, www.sa.dk.
- ¹⁶ Jf. konfirmation af 20.1.1662 for bevilgninger til Christen Christensen, hvori der refereres til, at han 20.8.1657 aflagde embedsed som byfoged: RA, Rtk. 212.82, Norsk ekspeditionsprotokol 1660-62, f.117ff. Original protokol nu på Riksarkivet i Oslo. Filmkopi findes på RA (film nr. S16-5000).
- ¹⁷ Missive af 14.11.1657 til Niels Trolle: RA, Danske Kancelli B88, Norske Tegnelser 1657, f.51f. Original protokol nu på Riksarkivet i Oslo. Filmkopi findes på RA og kan desuden ses online på rigsarkivets hjemmeside, www.sa.dk.
- ¹⁸ Missive af 19.6.1658 til Niels Trolle: RA, Danske Kancelli B88, Norske Tegnelser 1658, f.103, jf. note 17 ovenfor.
- ¹⁹ Konfirmation af 19.3.1660, se note 15 ovenfor.
- ²⁰ Instruktioner af 1.1.1661 og 16.1.1661 §14: RA, Rtk. 212.82, Norsk ekspeditionsprotokol 1660-62, f.28f og f.37, jf. note 16 ovenfor.
- ²¹ RA, Rtk. 212.82, Norsk Ekspeditionsprotokol 1660-62, f.39ff, jf. note 16 ovenfor.
- ²² RA, Rtk. 212.2, Ekspeditionsprotokol, ordre af 3.2.1661 til skatmesteren, nr. 260.
- ²³ RA, Rtk. 212.2 Ekspeditionsprotokol, ordre af 3.2.1661 til oberst Hans Jacobsen (Schørt) og laugmand Wittekind Huus, nr. 263.
- ²⁴ Missiver af 4.2.1661: RA, Rtk. 212.82, Norsk Ekspeditionsprotokol 1660-62, jf. note 16 ovenfor.
- ²⁵ De forskellige typer af ældre norsk stempepapir har Hans Kristian Aabø, Norge, som den første redegjort for i bogen Dansk-norsk og norsk stemplet papir 1657-1957, der er under udgivelse. Jeg skylder ham tak for oplysninger, som han har stillet til rådighed.
- ²⁶ E. Ambrosius: Chronologisches Verzeichnis über verschiedene Königliche und Fürstliche Verordnungen und Verfügungen für die Herzogthümer Schleswig und Holstein von 1579 an bis 1792, Heft 5, Flensburg 1801, s. 104.
- ²⁷ Forordningen for den kongelige del af hertugdømmerne er kun fundet i afskrift som et regnskabsbilag. RA, Rtk.rev.rsk., stempepapirrk. for Slesvig-Holsten, pk. 18, Holsten 1660-67, bilag til antegnelser 1660-67. Refereret i E. Ambrosius, *ibid.*, Heft 1, Flensburg 1796, s. 14. Jf. Carl Christiansen, *ibid.* s. 433f.
- ²⁸ A. D. Jørgensen: Udsigt over de danske rigsarkivers historie, Kbh. 1884, s. 192f.
- ²⁹ Afskrift af bestillingen findes som bilag til hans regnskabsantegnelser, jf. note 27 ovenfor.
- ³⁰ Regnskaberne dækker perioden fra september 1660 til ultimo september 1667, jf. note 27 ovenfor. Hugo Lente efterfulgtes som stempepapirforvalter af Baltazar Andreas Jäger, der fik sin bestalling 26.7.1667.
- ³¹ Eilhard Schacht var kancellisekretær i Gottorp fra 1645 til sin død 1677, jf. C. O. Bøggild Andersens anmeldelse af L. Andresen og W. Stephan: Beiträge zur Geschichte der Gottorffer Hof- und Staatsverwaltung von 1544-1659, Historisk Tidsskrift, bd. 10, rk. 3, s. 473.
- ³² Carl Christiansen, *ibid.* s. 429ff.
- ³³ Om provenuet, se Carl Christiansen, *ibid.* s. 434, samt Claus Rafner: Dansk Skattheorie IV, *ibid.* tabel 11, s. 141.

50 år med narkohunde i toldens tjeneste - 1968-2018

Af Axel Grønkjær

Begyndelsen

I Danmark har toldere brugt hunde i deres arbejde i flere hundrede år. Tidligere bl.a. til at søge efter fødevarer og som bevogtningshunde.

De første hashhunde

I løbet af 1960'erne voksede problemet med indsmugling af hash og andre euforiserende stoffer til Danmark. I oktober 1966 bliver man bekendt med en artikel fra 1964 i Svensk Polis, som omtaler de gode resultater, man havde i Israel, ved at benytte hunde til at afsløre hashsmuglere. På et hundekursus i Vandel eksperimenterer hundeførere ved dansk politi herefter med at få patruljehunde til at kunne finde hash. Blandt andre politikommissær Knud Jensen med patruljehunden Bamse. Efterfølgende, da man afslutter "uddannelsen" af Bamse, sender Toldgrænsekorpset en observatør til Vandel, hvor Bamses kunnen bliver vist frem, og den er så imponerende, at Toldgrænsekorpset officielt beslutter, at optræne to hashhunde til brug ved grænsen.

Toldgrænsekorpset brugte i forvejen hunde, bl.a. til at opspore grænseoverløbere, og havde personale med stor erfaring i både arbejdet med hunde og med at fange hashsmuglere ved grænsen.

Selv om forsøget med Bamse var en succes, så viste det imidlertid også, at

På Københavns bymuseum hænger et maleri fra 1831 af Wilhelm Marstrand, som viser en tolder med sin hund ved en af Københavns byporte. Tolderens hund har afsløret, at damen skjuler en stor skinke under sin kåbe. En radering efter maleriet er her gengivet på forsiden af Zise nr. 2 fra 1978.

det ikke var en god idé at træne allerede optrænede patruljehunde til også at opsøge hash, da de ikke kunne skelne mellem, hvornår de var patruljehunde og hvornår de var hashhunde.

Toldgrænsekorpset gav derfor ordre om, at der skulle findes to nye hunde,

som alene skulle optrænes i at finde hash, og ikke anvendes til andre opgaver.

Hundene skulle anvendes til stikprøvekontrol af biler og ved gennemgang af de tog, der passerede grænsen, og der lagdes vægt på, at hundene blev uddannet til at være blide hunde, der ikke skræmte de rejsende.

I 1968 bliver Aage Emil Hansen med schæferhunden Ajax (senere omdøbt til Schiff) og Jes H. Jespersen med schæferhunden Tim herefter udvalgt til at optræne hundene til hashhunde, og de bliver dermed de to første narkohundeførere og narkohunde i toldens tjeneste i Danmark. Ordene narkohund eller narkotikahund kendes dog først fra 1971, hvor de iflg. dansk sprognævn er nye ord i det danske sprog.

Hashhundene er dog kun i drift under Toldgrænsekorpset et års tid, da korpset

1. april 1969 bliver nedlagt, og personale og hunde overføres til Toldvæsenet.

I Tolddirektoratet mener man imidlertid ikke, at det passer sig til dansk mentalitet at sætte hashhunde ind over for de rejsende, selv om der fra Toldvæsenets side peges på, at det jo ikke er meningen, at hashhundene skal snuse til alle og enhver.

Hvis narkosituationen forværres, så er direktoratet dog indstillet på at sætte andre forholdsregler i gang. Frem til 1971 bliver de to hashhunde kun tilladt brugt til undersøgelser, hvor Toldvæsenet i forvejen har mistanke.

I foråret 1971 er narkosituationen i Danmark væsentligt forværret og der er jævnligt artikler i dagspressen, hvor politi, toldvæsen og eksperter på narkotikaområdet udtaler, at der er brug for flere folk til narkokontrol og flere

TOLDGRÆNSEKORPSET

Telf. 5 11 24 - 5 11 25
Postkonto nr. 10185
Bankkonto: Graasten Bank

Graasten, den 19' april 1968.

Journ. nr. 256.
(Bedes anført ved bevarelsen)

Efter at Deres hund den 13' april 1968 har bestået de obligatoriske lydighedsøvelser for tjenestehunde med henblik på videre optræning til hashhund skal man meddele, at Deres hund hermed anerkendes som sådan tjenestehund i korpset, jfr. vedlagte certifikat.

Det bemærkes, at anvendelse af hunden i korpsets normale vagt- og patruljetjeneste er betinget af den for tjenestehunde i toldgrænsekorpset gældende kåringsprøve.

Hr. grænsebetjent A.E.Hansen.

*i. b.
A.P. Hansen*

*Journ. nr. 348.
Kruis d. 23/4. 1968.
A.P. Hansen.*

Aage Emil Hansens officielle tilladelse til at optræne sin hund til hashhund.

Aage Hansen og Ajax/Schiff ved Kruså Grænse, 1968.

hunde til opsporing af stoffer. I B.T. den 4. maj 1971 er der endvidere en længere artikel med overskriften: ”Tolderne har hashhunde – men vil ikke bruge dem ved grænsen.”

Det fører til, at minister for toldvæsenet, finansminister Erik Ninn-Hansen, på et pressemøde den 18. maj 1971 oplyser, at ”toldvæsenet vil effektivisere narkotikakontrollen ved indfaldsvejene – først og fremmest gennem en avanceret stikprøvekontrol af passagerer, biler og gods.

Nye narkotikatoldere skal uddannes og toldstederne får hashhunde. Der skal oprettes særlige hundepatruljer til opsporing af narkotika. Toldvæsen og politi har allerede oplært hunde til dette arbejde, men der er brug for flere.”

I lighed med Toldvæsenet udsender Rigspolitiet herefter en kundgørelse den 9. juni 1971 om, at et antal hunde kan

uddannes til eftersøgning af euforiserende stoffer, dvs. hashhunde.

En måned efter finansminister Erik Ninn-Hansens beslutning om den stærkt udvidede toldkontrol er flere nye våben allerede taget i brug eller klar til brug mod narkosmuglerne. Bl.a. meddeles det den 18. juni 1971 til pressen, at seks hashhunde nu færdiguddannes til udstationering på toldkontrolsteder og hos spot check patruljer.

Blandt de seks hundeførere, som herefter bliver udvalgt til opgaven med at sætte hashhunde ind mod narkosmuglere, er Aage Emil Hansen og Jes H. Jespersen selvkrevne, med deres allerede uddannede hashhunde.

Pressemeddelelsen, der udsendes den 18. juni 1971 indeholder i alt ni nye tiltag. Tolddirektør J. V. Henriksen meddeler: 1. Der er fremstillet og i går til grænseste-

Aage Hansen og Ajax/Schiff ved Kruså Grænse, 1968.

derne udsendt plakater på 12 sprog. De skal advare narkosmuglere om, at indførsel af hash og ”hårde stoffer” er forbudt, at overtrædelse straffes eller medfører

udvisning – og at toldkontrollen netop er blevet skærpet. 2. Der er udsendt nye instruktionsbøger til toldstederne. 3. Samtlige tjenestesteder har haft besøg af

De 6 narkohundeførere under Toldvæsenet, 1971. Fra samling i Billund Lufthavn. Fra venstre: 1. John Mortensen, København. 2. Aage Emil Hansen, Padborg. 3. Uwe Emanuel Martkvarlsen, Svendborg. 4. Jes H Jespersen, Padborg. 5. Alfred Herman Schwerb Jensen, Nykøbing Falster. 6. Gorm Sørensen, København.

konsulenten i smugleribekæmpelse, toldinspektør Henning Boserup.

Han har givet fornyede og indgående instruktioner om stoffernes karakteristika og om smuglerimetoder. 4. Der er afholdt kurser for personalet. 5. Om få dage holdes et specialkursus for afdelingslederne. 6. En bistandsordning er etableret, så der hurtigt kan samles personale til omfattende aktioner. 7. Det internationale samarbejde er udbygget. 8. Der er etableret en ordning, som muliggør kontrol med mistænkelige postforsendelser. 9. Seks hashhunde færdiguddannes i disse dage til udstationering på kontrolsteder og hos spot check patruljer. F.eks. fik Københavns patrulje i går overladt to hunde, der når som helst kan pudses på formodede narkosmulgere og deres bagage.

Toldvæsenets narkohundetjeneste er en realitet

Toldvæsenets narkohundetjeneste er hermed en realitet og består i juli 1971 af fire schæferhunde, inkl. de to første hashhunde, og to Labrador R retrievere. Politiet optræner jf. kundgørelsen af den 9. juni 1971, to Golden Retrievere til narkohunde. Schæferhunden Bamse går tilbage og bliver almindelig patruljehund. Og i august 1971 har Danmark i alt otte narkohunde. To ved politiet og seks ved toldvæsenet.

I Toldtjenestemandsforbundets blad 1971 på side 189, bliver der herefter trykt nedenstående artikel om "Hunde i toldvæsenets tjeneste", som her gengives i sin fulde længde:

"Udvinglen i narkotikasmugleriet og frygten for en yderligere stigning i den illegale indførsel af narkopræpara-

ter gjorde det påkrævet, at toldvæsenet i forsommeren i år strammede kontrol- og bevogtningstjenesten.

Forskellige foranstaltninger blev gennemført, bl.a. indførtes narco- og bevogtningshunde i toldvæsenet.

Den 12-sprogede plakat omfatter bl.a. Dansk, tysk, hollandsk, arabisk, engelsk, hebraisk, spansk, italiensk, kroatisk, serbisk og tyrkisk. Originalstørrelse 86,6 x 51 cm.

Medens narkohundene placeredes således at de fortrinvis kan sættes ind i kontrollen, hvor rejsetrafikken er særlig intens, er bevogtningshundene specielt til rådighed for kontrollen ved landegrænsen mod Tyskland.

Hundetjenesten ved landegrænsen er ikke en egentlig nyskabelse, men nær-

mere en videreførelse af den ordning, som eksisterede i Told-grænsekorpsets tid, og som ikke ophævedes ved korpsets overførelse til toldvæsenet i 1969.

Oprettelsen af hundepatruljerne i toldvæsenet voldte ikke større vanskeligheder. Dels anvendte man som nævnt allerede hunde i bevogtningen af landegrænsen, og denne ordning kunne videreføres og udbygges. Dels viste der sig at være stor interesse blandt toldbetjentpersonalet for denne specielle tjeneste.

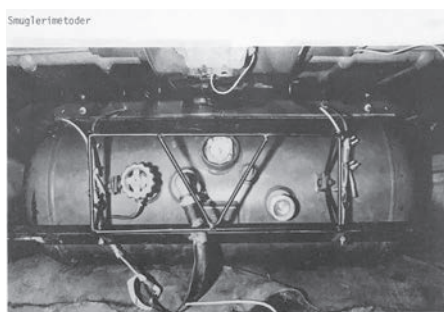

Fig 5. Gastank i et bagagerum. Bilen var indrettet til gas- og benzindrift.

Fra første lærebog om narkotika, 1971.

Det forhold, at Toldgrænsekorpset i mange år har anvendt hunde til løsning af bevogtningsopgaver, betød desuden, at toldvæsenet selv rådede over tilstrækkelig ekspertise på området til at overvinde

de problemer, som nok ellers ville præge iværksættelsen af en sådan nyordning.

Medens der således ikke var uløste problemer ved ordningens start vedrørende uddannelse af hundeførere og hunde til bevogtningstjenesten ved landegrænsen, måtte narkohundene og deres førere gennemgå et kursus i opsøgning og påvisning af narkotiske stoffer.

Det er ikke så lige til at blive hundefører i toldvæsenet. Visse betingelser skal opfyldes først. Reglement herom er udarbejdet og foreligger, så interesserede selv kan sætte sig ind i betingelserne.

Her skal vi nøjes med at fremhæve et par ting: Man skal ikke anskaffe sig en hund og så gøre sig forhåbning om at blive udpeget som hundefører, medmindre man forud har tilsagn fra administrationen – fra distriktstoldkamret, hvis det drejer sig om en bevogtningshund, og fra tolddirektoratet, hvis det gælder en narkohund.

Men ikke nok med det. Hunden skal opøves i visse discipliner, og det skal ved en prøve bevises, at den behersker disciplinerne, før den godkendes som tjenestehund.

Derudover skal hunden holdes i konstant træning for at bevare færdighederne, og den vil blive mønstret mindst en gang årlig, for at man kan sikre sig, at den fortsat er egnet som tjenestehund.

Toldvæsenets hundetjeneste blev indført lidt hovedkuls i sommer. Af de før nævnte grunde er det imidlertid gået gnidningsfrit, i hvert fald uden de helt store problemer.

I november måned blev aftalen om bestemmelserne for hundetjeneste i staten, herunder godtgørelses-beløbene for hundehold, endelig indgået mellem tolddirektoratet og forbundet. Uanset afta-

I 1975 har toldvæsenet i København fem narkobunde. Her ses fra venstre: Flemming Brandt, Preben Rasmussen, Poul E. Jensen, John G. Pedersen og Ole Andersen.

Fra et aftoldvæsenets narkobundeførerkurser i Froslevlejren 1976, hvor Palle Høgh var tilsynsførende og instruktør. Svend Hasselager var med som hjælpeinstruktør. Fra venstre ses: Ib Ærendlund, Padborg, Poul Erik Jensen, København, Ove Pilgaard, Svendborg, Flemming Brandt, København, Svend Hasselager, Padborg, Preben Rasmussen, København, Mogens Jultved, Nykøbing Falster, Henry Olsson, Ålborg.

letidspunktet er nyordningen naturligvis gældende fra 1. juli i år, da toldvæsenets hundetjeneste i praksis blev oprettet.

Tolldirektoratet har udpeget toldvagtimester S. P. Kristensen, Padborg, til at forestå træningen af bevogtningshundene. Kristensen skal desuden lede mønstringen af samtlige tjenestehunde.

Det er en fornuftig udpegning. Toldvagtimester S. P. Kristensen er en kapacitet på det arbejdsområde, hvilket vel understreges af den kendsgerning, at han er hundeførerinstruktør i Hjemmeværnet. Og hvad mere er, han har lyst til arbejdet!

Hundene har vist sig at være en værdifuld foranstaltning i toldvæsenets kontrol- og bevogtningstjeneste. De hidtidige resultater er jo heller ikke forblevet upåagtet af dagspressen.

Der er vist ikke tvivl om, at toldvæsenets hundetjeneste er kommet for at blive.”

I december 1977 er der et længere indlæg i Toldetaten, nr. 219, s. 230-232, skrevet af den daværende tilsynsførende med tjenestehunde, Palle J. Høgh. Den omhandler ”Uddannelse af narkohunde i toldvæsenet.” Et indlæg, der på bedste vis forklarer resten af toldvæsenet, hvad uddannelsen og brugen af narkohunde går ud på og som indeholder mange vise ord, der også er gældende den dag i dag, i 2018.

”Siden 1971 har toldvæsenet intensiveret kontrollen med indsmugling af narkotika her til landet. Et af midlerne er indsættelse af hunde i inkvireringstjenesten ved grænserne, i visse havne og i det storkøbenhavnse område med særlig vægt på lufthavnen i Kastrup.

Fra en spæd start i 1971 har det indtil i dag udviklet sig derhen, at toldvæsenet

nu råder over 7 uddannede narkohunde samt 2 under uddannelse.

Uddannelsen af en hundefører og en hund til et godt arbejdsteam kom ret tidligt til at ligge direktoratet på sinde, og hundetjenesten var ikke ret gammel, før man fandt ud af, at uddannelsen bl.a. måtte foregå på årlige kurser og ved periodiske tilsyn på de enkelte tjenestesteder.

I begyndelsen allierede direktoratet sig med Hjemmeværnsskolen i Nymindegab, hvor lederen af Hjemmeværnets hundetjeneste påtog sig at give vore hundeførere den første og grundlæggende oplæring. I de sidste 2 år har toldvæsenet selv påtaget sig opfølgningen heraf og den videre uddannelse.

Formålet med kurserne og tilsynene er at oplære hunden til at opsøge og påvise narkotiske stoffer.

En forudsætning for at det kan lykkes er, at der af hundefører og hund skabes et team, som kan arbejde sammen.

Når hundeføreren har anskaffet sig en hund, begynder en meget vanskelig fase i hans gerning. Det gælder uanset om han har købt en hvalp eller han har anskaffet sig en udvokset hund.

Det er uhyre vigtigt, at der allerede fra starten opstår et fortrøligt forhold mellem begge parter. Det er ligeledes vigtigt, at manden kan lege med sin hund, for herigennem startes de første grundbegreber i den kommende dressur.

Hunden skal gennem leg læres til at være lydige. Dette kræver megen tålmodighed fra hundeføreren, men det er den eneste mulighed for at få noget ud af hunden. For at opnå godkendelse som tjenestehund skal der forevises visse nærmere foreskrevne discipliner i skoledressur. Det drejer sig alene om lydighedsdiscipliner.

Inden udførelsen af disse er acceptable, må man ikke påbegynde træningen med opsøgning og påvisning af stoffer, da forudsætningen for, at dette kan lykkes er ubetinget lydighed fra hunden.

Oplæringen i opsøgningen af narkotiske stoffer startes også som leg.

Hundeføreren har en lille portion hash, som er indsvøbt i en genstand, hvor hashens stærke lugt får mulighed for at trænge tydeligt igennem.

Denne genstand bevæges foran hundens snude. Den vil ganske naturligt begynde at snappe efter den, indtil den får den i munden. Når dette er sket skal hundeføreren på skrømt kæmpe med hunden for at erobre genstanden. Det skal efter en kort kamp lykkes.

Efter nogle ganges øvelse på denne måde kastes genstanden bort, men ikke længere end at hunden kan følge den med øjnene. Den vil så med glæde hente det udkastede og bringe det tilbage til føreren.

Det er vigtigt under træningen ofte at pakke genstanden om, så hunden ikke kommer til at interessere sig for lugten af eget spyt eller hundeførerens håndlugt.

Senere under træningen kastes genstanden længere bort og i skjul, så hunden ikke længere kan søge med øjnene, men tvinges til at bruge næsen. Når hundeføreren er nået så vidt, og det kan ske efter ca. 2 ugers træning med 15-20 minutter daglig, begynder den egentlige indøvelse med skjulte genstande indendørs. Her skal man passe på, at genstandene afvekslende anbringes på 2 måder: en så hunden selv kan fremdrage genstanden og en, hvor den er nødt til at forsøge at »grave« den frem.

Ved den sidste fremgangsmåde skal hundeføreren være opmærksom og rose

hunden, hvis den kradser for at få en genstand frem. Det er nemlig den måde, den fremover skal markere for føreren, at her er noget skjult.

Derefter er grundtræningen afsluttet, og man vil kunne fremstille hunden til godkendelsesprøve.

Jeg har beskæftiget mig meget indgående med denne del af uddannelsen. Det er mig nemlig magtpåliggende at påpege, at hundene ikke gøres afhængige af stoffer, som visse personer har givet udtryk for, bl.a. i en avis for få år siden.

Det er forkert at tro, at man herefter har et universalmiddel i bekæmpelsen af narkotikasmugling. En hund er kun et hjælpemiddel med veludviklede sanser, hvoraf lugtesansen er den vigtigste for os.

For at kunne udføre et stykke arbejde tilfredsstillende må der også være en vis portion tankevirksomhed til stede, og her kommer hundeføreren ind i billedet.

Det er en fastslået kendsgerning, at hundeføreren for at få det optimale udbytte af sin hund gennem sin egen tankevirksomhed skal forsøge at sætte sig ind i dyrets psyke, der kan være lige så varierende som et menneskes.

Disse ting er det uhyre vigtigt at få konstateret på et ret tidligt tidspunkt og senest på de årlige kurser. Idealet er at nå frem til en opgaveløsning, hvor hundeføreren påtager sig ca. 35 % af opgaven, medens de resterende ca. 65 % overlades til hunden.

At blive hundefører kan læres, men hvis den enkelte ikke har en medfødt evne og den fornødne interesse, kan det være vanskeligt. Vi ser derfor ofte, at tidligere hundeførere har nemmere ved at klare opgaver med en narkohund, især hvis han kommer ud for et »vanskeligt« eksemplar af en hund.

Som tidligere nævnt findes der hunde med stærkt varierende psyke, og får en hundefører, som ikke er rutineret, en vanskelig hund, kan han komme ud for en næsten uløselig opgave, hvor der næsten kun er et at gøre: at udskifte hunden og begynde forfra med en anden.

Det er vigtigt, at hundeføreren, når hunden har løst en opgave tilfredsstillende, belønner den, enten med et venligt klap eller med en lækkerbid. Det gælder dog kun, når opgaven er løst tilfredsstillende. 1 modsat fald får man en hund, som arbejder meget ukonstant.

Det er et emne, som kan tages med på de årlige kurser, men da alle hundeførere bør vide dette, kan man indskrænke sig til at give påtale i de tilfælde, hvor der laves fejl i løsningen af praktiske øvelser.

På de årlige kurser og ved de periodiske tilsyn tilstræbes det at træne og afprøve hunde og hundeførere i praktiske og vanskelige opgaver, men denne træning er ikke meget værd, hvis der ikke i de mellemiggende perioder trænes flittigt med hunden. Derfor ligger der her et stort ansvar på den enkelte hundefører, men i lige så høj grad på det enkelte tjenestested. Med rutinerede hunde og førere skal man regne med et behov på 1 á 2 gange ugentlig. Når et kursus er afsluttet danner kursuslederen sig et skøn over de enkelte hundes og hundeføreres standard og udtager derefter de teams, som fremover kan optrænes til opsøgning af andre narkotiske stoffer. Her er det et almindeligt skøn, at man ikke skal lade en hund uddanne til opsøgning af mere end 2-3 forskellige stoffer.

På det sidst afholdte kursus for narkohundeførere i Tinglev hvor den afsluttende prøve blev overværet af tolddirektør V. E. Parving og kontorchef Peter Søndergaard,

prøvede vi for første gang audiovisuel undervisning. Vi havde til rådighed videobånd, hvorpå der blev foretaget optagelser, som vi senere kunne se på et TV-apparat, og derved lære af de fejl, som blev begået undervejs. Denne metode er ganske glimrende, og der er ingen tvivl om, at den også vil blive brugt på kommende kurser.

Den udgift, der hvert år ofres på uddannelse og videreuddannelse af hunde og hundeførere, kan man ikke påregne i alle tilfælde bliver tilbagebetalt i form af resultater ved indsættelse af narkohunde.

Det er selvfølgelig et mål i sig selv, men alle forudsætninger for, at resultatet kan foreligge, må også være til stede.

To spørgsmål står altid åben: bliver hundene brugt ofte nok, og bliver de brugt rigtigt?

Besvarelsen er svær at give klart og entydig, men det er givet, at hundeførerne har lyst til at blive brugt flittigt, og at de gør sig de største anstrengelser for at gøre det rigtigt.

Som narkohunde anvender toldvæsenet stort set kun Labrador retrievere, men i en overgangsperiode gives der også plads for andre racer. Begrundelsen er den ganske enkle, at vi, når vi møder med en hund til en opgave, ikke ønsker at virke som et magtopbud. Labrador retrieveren er en meget rolig og afbalanceret race, som i sin fremtoning ikke virker skrækindjagende på de mennesker, den under tjenesten skal omgås."

I februar 1981 bliver der indskrevet i toldvæsenets nye reglement for hundeførere: "Som narkohunde skal anvendes hunde af racen Labrador Retriever."

"Direktoratet for Toldvæsenet, REGLEMENT, (1)1-7 i/ Blad 1 (2), Februar 1981. Toldvæsenets hundeførere.

I toldvæsenets hundetjeneste anvendes dels narkohunde til opsøgning og påvisning af narkotiske stoffer dels bevogtningshunde i forbindelse med patruljetjenesten ved landegrænsen.

Opgaven som hundefører tillægges medarbejdere af den tidligere toldbetjentlinje efter ansøgning.

Ved ledighed til opgaver som hundefører udsender direktoratet meddelelse herom til de distriktstoldkamre, hvor opgaverne placeres.

Pligter og vilkår: Hundeførere er forpligtet til at stille tjenestehund til rådighed på følgende vilkår:

Hunden skal anskaffes/være anskaffet uden udgift for toldvæsenet

Som narkohunde skal anvendes hunde af racen Labrador Retriever og som bevogtningshunde skal anvendes hunde af racen Schæfer, Rotweiler eller Riesenschnauzer.

Hunden skal være stambogsført i en anerkendt specialklub.

Der vil ikke kunne opnås tilladelse til at anvende hunde med hofteledsdisplasi.

Al pasning af hunden påhviler hundeføreren.

Hunden skal bestå en godkendelsesprøve før den må anvendes til tjenestebrug.

For narkohunde omfatter prøven følgende discipliner: Lineføring, fri ved fod, afdækning, apportering, opsøgning og påvisning af skjulte narkotiske stoffer.

For bevogtningshunde omfatter prøven følgende discipliner: Lineføring, fri ved fod, afdækning, apportering, agtpågivenhed på post, patruljering, sporsøgning, rondering, stop af flygtende figurant, frygtløshed for skud og appel.

Godkendelsesprøve kan tidligst aflægges, når hunden er 12 måneder gammel.

En godkendelse kan tilbagekaldes, når tjenesten kræver det, herunder også når hunden som følge af alder, sygdom, manglende træning eller anden årsag ikke længere skønnes egnet til tjenestebrug,

Med henblik på at udvikle og vedligeholde færdigheder skal hunden trænes efter de til enhver tid givne forskrifter.

Førertillæg og foderpengetilskud mv.: I henhold til aftale mellem direktoratet og Dansk Toldtjenestemandsforbund oppebærer tjenestemænd, hvis hunde har opnået godkendelse som tjenestehunde et førertillæg med årligt grundbeløb på 1.029 kr. 80 øre samt et foderpengetilskud med årligt grundbeløb på 2.059 kr. 60 øre."

I løbet af første halvdel af 1980'erne øges antallet af narkohunde og i april 1984 har toldvæsenet i alt 17 narkohunde. Flest i København, hvor antallet er nået op på seks.

Trafikkontrolreform pr. 1. april 1984 – Toldvæsenets narkotikahunde

"Direktoratet for Toldvæsenet, CIRKULÆRE, Blad 1 (2) 14.3.1984, T 6704/Cirk. I nr 7.

Til distriktstoldkamrene.

Trafikkontrolreformen pr. 1. april 1984 – Toldvæsenets narkotikahunde.

I forbindelse med gennemførelsen af trafikkontrolreformen pr. 1. april 1984 har det været nødvendigt at ændre det ved direktoratets Cirk. I nr. 25, T 31136 af 9. december 1982 iværksatte planlægningssystem for toldvæsenets narkotikahunde.

Planlægningssystemet vedrørende anvendelsen af toldvæsenets narkotikahunde gennemføres herefter i overens-

stemmelse med nedenstående retningslinjer:

Anvendelsen af narkotikahundene baseres på et samarbejde mellem distriktstoldkamre med trafikkontrolopgaver og indtil videre indenfor følgende områder:

DT med trafikkontrolopgaver Narkotikahund (antal):

TFO 6. DT 1. Helsingør. Rønne. Nykøbing F 2. Korsør 1. Ålborg 2. Frederikshavn. Århus. Svendborg 1. Esbjerg 1. Kolding 1. Padborg 3.

Distriktstoldkamre med trafikkontrolopgaver uden narkotikahund udarbejder en kontrolplan på blanket Ø 230 indeholdende angivelse af opgave og dato for den ønskede brug af hunden.”

Samarbejde med politiet vedrørende narkotikahunde

I december 1984 indgås der en aftale ”Samarbejde med politiet vedrørende Narkotikahunde”, som træder i kraft den 1. januar 1985. Den vedrører at de to myndigheder kan låne hinandens narkohunde og førere og omfatter også, at man kan træne sammen og deltage i hinandens kurser.

I praksis er det mest Toldvæsenets hundeførere, der kommer til at assistere politiet, som har egne narkohunde i København og Århus.

Toldvæsenet har derimod narkohunde placeret i henholdsvis København, Nykøbing Falster, Korsør, Ålborg, Svendborg, Esbjerg, Kolding og i Padborg og kan derfor relativt hurtigt rekvireres uanset hvor i landet, der er brug for dem. Toldvæsenets narkohunde og førere bliver i de kommende år også udlånt til kriminalforsorgen, som ofte har brug for assi-

stance til at rydde de danske fængsler for narko.

I sidste halvdel af 1990’erne ebber denne assistance lige så stille ud. Både politi og kriminalforsorg har på dette tidspunkt selv fået så mange narkohunde, at der ikke længere er samme behov for assistance fra toldernes side.

”Direktoratet for Toldvæsenet, Blad 1 (3) 13.12.1984, S 7766/Cirk. I nr. 49

Til Distriktstoldkamrene.

Samarbejde med politiet vedrørende narkotikahunde.

Der er indgået aftale mellem Rigspolitietschefen og direktoratet om samarbejde vedrørende træning og anvendelse af narkotikahunde.

Samarbejdet, der omfatter gensidig bistand til løsning af opgaver indenfor de to etater, iværksættes fra den 1. januar 1985.

Ifølge aftalen kan der rekvireres bistand i de tilfælde, hvor løsningen af en opgave kræver indsættelse af narkotikahunde og den for opgaven ansvarlige myndighed ikke har egne hunde til disposition. Bistand kan dog ikke rekvireres til opgaver, hvor der kan blive tale om magt anvendelse eller fysisk konfrontation.

En anmodning om bistand bør imødekommes i det omfang, hensynet til egne tjenesteplaner og omstændigheder i øvrigt gør det muligt.

Politiet har for tiden narkotikahunde stationeret i København og i Århus.

I tilfælde, hvor distriktstoldkamre med trafikkontrolopgaver ønsker bistand fra politiet, rettes henvendelse til

1) Politimesteren i Århus, Tjenestehundeafdelingen/vagthavende Ridderstræde 1, 8100 Århus C, Tlf: (06) 13 30 00 (region I-IV).

2) Københavns politi, Politihundeaf-

delingen, Artillerivej 129, 2300 København S, Tlf: (01) 57 50 72, eller til (region V-VII).

3) Rigspolitichefen, Afdeling A, Tjenestehundeafdelingen, Polititorvet 14, 1567 København V, Tlf: (01) 14 14 48

Henvendelse om bistand skal som hovedregel foretages af de på vedlagte fortegnelse anførte kontaktpersoner. Der skal ved sådanne anmodninger gives nærmere oplysninger om opgaven, herunder tid og sted samt forventet varighed.

Direktoratet for Toldvæsenet, Blad 2, 13.12.1984, S 7766/Cirk. I nr. 49.

Samarbejde ... narkotikahunde (fortsat).

I tilfælde, hvor politiet ønsker bistand, rettes henvendelse til de udpegede kon-

taktpersoner, jf. vedlagte fortegnelse, der er kommunikeret for politiregionerne. Der gives samtidig oplysning om opgavens art mv.

Henvendelse til toldvæsenet om bistand, foretages af en af de på side 1 anførte myndigheder i politiet.

En hundefører, som indsættes til løsning af en opgave for den anden myndighed, skal efterkomme de anvisninger for opgavens udførelse, som gives af den rekvirerende myndighed. Den rekvirerende myndighed skal overvære opgavens udførelse og kan til enhver tid standse den videre indsats af egne eller fremmede hunde.

Hundeføreren kan standse sin indsats, hvis han skønner, at en fortsættelse af

Told og Skats 8 narkohundeførere og narkohunde ved Told- og skatteregion København 1 City, 1991. Fra venstre: Birgit Crone-Peter Rugbjerg, Ole B. Petersen, Ole Hinze, Axel Grønkjær, Nils Bøyesen, Morten Rasmussen, Poul Wollerup og Ole Andersen.

opgaven vil indebære fare for ham selv eller hans hund, eller hvis han mener, at han ikke kan arbejde efter de anvisninger, der gives af den anden myndighed.

Den myndighed, hvor hunden tjenstligt er hjemmehørende, er ansvarlig for de skader på personer eller ting, som hunden forvolder under udførelsen af en rekvireret opgave for den anden myndighed.

Såfremt en narkotikahund lider skade eller dør under udførelsen af en opgave for den anden myndighed, afholdes udgifterne til eventuel behandling eller genanskaffelse af en ny hund af den myndighed, hvor hunden tjenstligt er hjemmehørende.

Direktoratet for Toldvæsenet, Blad 3
13.12.1984, S 7766/Cirk. I nr. 49.

Samarbejde ... narkotikahunde (fortsat).

Endvidere bedes indberetning om aftaler vedrørende samtræning indsendt til direktoratet.

Det er aftalt, at informationer om ydet bistand på centralt plan udveksles mellem Rigspolitechefen og direktoratet.

C.A. Nielsen, /Ib Jørgensen.”

September 1986

I 1986 er der igen en stigende kritik af mangelfuld narkobekæmpelse, især ved den dansk-tyske grænse. Dansk Toldtjenestemandes Forbund når i september 1986 til enighed med Toldvæsenet. Området skal igen styrkes. Formanden for Dansk Toldtjenestemandes Forbund J.

Lindekilde Hansen udtaler, at der er enighed om en styrkelse af narkokontrol- len ved i første omgang at øge antallet af narkohunde og dermed selvfølgelig også antallet af hundeførere.

I løbet af de næste par år øges styrken til 23 narkohunde. Heraf er seks narkohunde placeret ved landegrænsen og otte i København.

EU's indre marked

I 1993 indføres det indre marked og den permanente toldkontrol forsvinder ved de indre grænser. Tolderne har dog stadigvæk lovhjemmel til at foretage narko- kontrol i EU-trafikken og efter en periode med nedskæringer, forøges antallet af narkohunde igen. Sidst i 1990'erne når antallet af narkohunde i nu Told og Skat op på 24.

Årsagen er følgende: Efter at EU's indre marked blev indført, må man få år efter konstatere, at langt størstedelen af den narko, der nu smugles ind i Danmark, kommer fra de andre EU-lande.

Den narkotika, som nu finder vej ind i Danmark, stammer altså hovedsageligt fra andre EU-lande, primært Spanien og Holland. I personbiler, lastbiler, tog og busser fragter narkosmuglerne de ulovlige stoffer ind over grænsen til Danmark, der også fungerer som transitland for de øvrige nordiske lande.

De åbne grænser har ikke blot gjort det lettere for erhvervslivet og de almindeligt rejsende, men har også lettet adgangen for narkosmuglerne. Mange toldere blev fyret, da den oprindelige grænsekontrol forsvandt i 1993, og der ikke længere var fast kontrol ved de indre grænser. Indtil 1993 stod Told og Skat for to tredjedele af den beslaglagte hårde narkotika samt halvdelen af den beslaglagte hash i Danmark.

Siden er situationen vendt helt rundt. Nu findes det meste af det, der beslaglægges, inde i landet.

Orla Olsen med labradoodlehvalpen Doodi ved landegrænsen i 2016.

Da det er blevet lettere at smugle narko inden for EU, så er meget af den narokotrafik, man før så fra lande uden for EU, til gengæld blevet betydelig mindre, og denne trafik er i stedet flyttet til lande inden for EU.

Andre hunderacer kommer til

I 2000'erne udtrykker hundeførerne utilfredshed med, at man jf. reglementet kun må bruge Labrador Retrievere, og at man således ikke kan afprøve andre racer. Der kan jo være racer, som er bedre til nogle af de mange og meget forskellige opgaver, som narkohundene efterhånden skal bruges til. Det er der lydhorhed over for, og reglementet ændres. Fremadrettet må man bruge racerne Labrador Retriever, Belgisk Malinois, Springer Spaniels eller

racer efter vurdering og i samråd med den tilsynsførende.

Herefter begynder et helt nyt kapitel om toldens tjenestehunde med nye racer og nye opgaver. Man har gennem årene glemte de tidligere overvejelser, der førte til, at man kun måtte bruge Labrador Retrievere og den første hund af anden race bliver en Belgisk Malinois Tezza. I løbet af få år bruges foruden Labrador Retrievers, Belgisk Malinois, FT Springer Spaniels og FT Cocker Spaniels og senest en Labradoodle, som er en blanding af en Labrador og en puddel.

Pengehunde, våbenhunde, dopinghunde og tobakshunde

I 2009 starter hundetjenesten forsøg med optræning af en Belgisk Malinois til at

kunne finde penge. Der trænes i at finde store mængde pengesedler i danske kroner, Euro og US dollars. Nationalbanken er behjælpelig med at levere de store pengebeløb. Alle sedler er dog gennemhullede eller strimlede og kan derfor ikke "misbruges". Forsøget går rigtig godt, og Cash, som pengehunden selvfølgelig hedder, bliver i løbet af 2010 godkendt som pengehund. I løbet af et par år har SKAT optrænet og taget i alt tre pengehunde i brug. Så kom ikke og sig, at penge ikke lugter! Det er papiret og tryksvæerten, som hundene kan lugte.

Men det slutter ikke med det. Hundetjenesten træner også flere af narkohundene op til også at kunne opspore skydevåben og ammunition. Et par år senere gøres der forsøg med at træne narkohunde op til også at kunne finde doping og endelig laves der forsøg med tobakshunde. Alle forsøg går godt og hundetjenestens hunde bliver brugt som aldrig før.

Finanslovsaftale 2010

I 2010 bliver der afsat midler til flere tjenestehunde i nu SKAT. I Finanslovsaftalen for 2010 står der:

"SKAT har succes med at anvende tjenestehunde i toldkontrolarbejdet ved henholdsvis de indre og ydre grænser til Danmark. Anvendelsen af hunde er derfor en vigtig del af SKAT's indsats for bekæmpelse af narkotikasmugling, våbensmugling og smugling af kontante pengebeløb over grænsen. Parterne er på den baggrund enige om at afsætte 5 mio. kr. årligt til anskaffelse og drift af yderligere ca. 8 tjenestehunde".

I forvejen var antallet allerede øget og derfor når man i løbet af de næste år op

på at have i alt 36 hunde, hvoraf alle dog nu ikke længere er rene narkohunde. Nogle er også trænet til at finde skydevåben og ammunition, doping eller tobak. De allerede nævnte pengehunde indgår ligeledes i de 36.

I 2010'erne bliver narkohandel via internettet også udbredt. Stofferne, der købes fra illegale udbydere i lande over hele verden, sendes som post- eller kurerforsendelser til modtagerne, og toldernes narkohunde får derfor endnu mere at snuse sig frem til. Der er nu udviklet elektroniske sniffere og andre tekniske hjælpemidler, der kan påvise ulovlige stoffer. De kan dog stadig ikke erstatte hunden, som med sin mobilitet kan anvendes overalt fra søg i biler, ombord på skibe, i tog, busser, lastbiler, til post- og kurerforsendelser og alle andre steder, hvor der sker grænseoverskridende vareførsel.

Kombihunde

1. juli 2018 har Toldstyrelsen i alt 40 hunde, hvoraf 37 er narkohunde eller ved at blive optrænede til at blive det. Alle Toldstyrelsens narkohunde vil på sigt være kombihunde, der ud over narke også er trænede til at finde doping og skydevåben. I juli 2018 udsendes et nyt landkort, som viser placeringen af Toldstyrelsens tjenestehunde. Samtidigt slås det fast, at alle hunde fremadrettet skal være kombihunde og kunne sættes ind på flere forskellige opgaver, og trænes til at kunne opsoge flere forskellige ulovlige eller lovlige varer.

Fakta om narkohunde

Narkohund - nyt ord i 1971: Dansk sprognævn har ordet narkohund opført

Narkohunden Chili i Københavns Frihavn, februar 2011. Senere på året blev hun færdiguddannet til også at finde doping og blev dermed Danmarks første dopinghund. I realiteten blev hun kombihund, da hun nu var trænet til både at finde narko og at finde doping.

som nyt ord i 1971. Som forklaring til ordet står der: ”politihund trænet til at spore narkotika,” og så gives der følgende eksempler: En af toldvæsenets narkohunde, Radioavis 10.9.1989. I en alder af ti år og med en score på over 700 beslaglæggelser kan den fire-benede pensionist Tanja se tilbage på et langt liv som narkohund i statens tjeneste, BerLTData 14.8.1996.

Toldvæsenet har haft i alt seks tilsynsførende med narkohunde i perioden fra 1971 til 2018: S. P. Kristensen, Palle Høgh, K. K. Porsmose, Jes H. Jespersen, Bent E. Nielsen, Christian Fjord Kirkeby. Toldstyrelsen har i 2018 både en hundeanvarlig for toldstyrelsens tjenestehunde og en tilsynsførende. Det er henholdsvis

Bent E. Nielsen og Christian Fjord Kirkeby. Begge fungerer som tilsynsførende.

Obligatoriske narkohundeførerkurser:

Toldvæsenet finder ret hurtigt ud af atuddannelsen af hunde og førere bl.a måtte foregå på årlige obligatoriske kurser og ved periodiske tilsyn på de enkelte tjenestesteder. Det første kursus bliver holdt på Hjemmeværnsskolen i Nymindegab. Herefter står toldvæsenet selv for kurserne. De første af disse bliver afholdt i Frøslevlejren, fra 1977 til 2012 på Civilforsvarets skole i Tinglev. I 2013 bliver kurset flyttet til flyvestationen i Karup, hvor kurserne fortsat afholdes.

De første narkohunde i Danmark – Toldvæsenet: I 1968 bliver Aage Emil

Toldvæsenets narkohundeførerkursus 1982. Civilforsvarets skole i Tinglev.

Hansen med schæferhunden Ajax (senere omdøbt til Schiff) og Jes H. Jespersen med schæferhunden Tim officielt udvalgt af toldgrænsekorpsets ledelse til at optræne hundene til hashhunde og de bliver dermed de to første narkohundeførere og narkohunde i toldens tjeneste i Danmark. (Ordene narkohund eller narkotikahund kendes dog først fra 1971). Minister for toldvæsenet, finansminister Erik Ninn-Hansen oplyser den 18. maj 1971 om, at "toldvæsenet vil effektivisere narkotikakontrollen ved indfaldsvejene, først og fremmest gennem en avanceret stikprøvekontrol af passagerer, biler og gods. Nye narkotikatoldere skal uddannes og toldstederne får hashhunde. Der skal oprettes særlige hundepatruljer til opsporing af narkotika." Den 18. juni

1971: Seks hashhunde færdiguddannede nu til udstationering på toldkontrolsteder og hos spot check patruljer.

De første narkohunde i Danmark – Politiet: Politikommissær Knud Jensen med patruljehunden schæferen Bamse forsøger sig i 1967 med at optræne Bamse til hashhund, ved siden af arbejdet som patruljehund. Forsøget går godt, men Knud må konkludere, at Bamse ikke kan skelne mellem, hvornår han er patruljehund og hvornår han er hashhund. Rigspolitiet udsender en kundgørelse den 9. juni 1971, om at et antal hunde kan uddannes til eftersøgning af euforiserende stoffer (hashhunde). Det bliver to Golden Retrievers. Rasmus, som får øgenavnet Hashmus, og Casper, der bliver politiets første officielle hash-

Axel Grønkjær og FT Cocker Spaniel hvalpen Molly 2017. Ny doping-narkohund, første hund der gik til godkendelsesprøve den 4. juli 2018 under den nye toldstyrelse, der blev etableret den 1. juli 2018.

hunde. Hundefører for Rasmus er politi-assistent Lauritz Johansen og hundefører for Casper er politiassistent Hans Erik Bresson ved Københavns Politi. Schæferhunden Bamse går tilbage og bliver almindelig patruljehund.

Kriminalforsorgen: I 1977 får også Kriminalforsorgen narkohunde. De bliver tilknyttet et bestemt fængsel og må bruges 600 timer om året til egentligt narkohundearbejde. Ud fra sagerne blev

der formodentlig startet op med tre hundeførere.

Toldvæsenets første narkohunde i Norge, Sverige og Finland:

Toldvæsenet Norge: I 1971 får tolderen Kjell Pettersen lov til, som et prøveprojekt, at træne sin private hund, Labrador Retriever-hvalpen Bobby, til at blive narkotikahund i toldetatens tjeneste. Den første uddannede narkotikahund, køber det norske toldvæsen i 1973. Norsk told

melder derfor, at deres hundetjeneste officielt har opstart i 1973.

Toldvæsenet Sverige: De første narkohunde i Sverige blev optrænede på Arméns hundeskole i Sollefteå i 1967, og efter fem måneders uddannelse fik det svenske toldvæsen fire narkohunde. Per Olof Pålsson og Schæferhunden Lotten var et af disse makkerpar.

Toldvæsenet Finland: Den 25. september 1969 udarbejdes den formelle kontrakt om køb og træning af fire narkohunde (Labrador Retrievers) til det finske toldvæsen, på baggrund af en opvisning af svenske narkohunde i Helsinki den 28. marts 1969. Navnene på de første fire hunde og førere i det finske toldvæ-

sen: Eri og Taisto Virkonmaa, Helsinki, Eka og Guy Grönvall, Helsinki, Jopi og Edvin Yliläakkölä, Tornio Lujja og Pekka Niemi, Åbo.

86 Narkohunde i Danmark

Toldstyrelsen råder i september 2018 over 37 narkohunde, så punchlinjen fra Toldtjenestemandsforbundets blad i 1971: ”Der er vist ikke tvivl om, at toldvæsenets hundetjeneste er kommet for at blive,” holder stadigvæk. Politiet har i dag 33 narkohunde og kriminalforsorgen 16. Dvs. at toldstyrelsen, politiet og kriminalforsorgen tilsammen råder over 86 narkohunde i 2018.

Generalforsamling

Told- og Skattehistorisk Selskab indkalder herved til
generalforsamling tirsdag den 21. maj 2019, kl 16.00
i kantinen i SKAT, Østbanegade 123, 2100 København Ø, med
følgende dagsorden:

1. Valg af dirigent
2. Beretning om virksomheden 1. januar - 31. december 2018
3. Indkomne forslag
4. Regnskab 1. januar - 31. december 2018
5. Valg af bestyrelsesmedlemmer m.v.
  - a. redaktør (2 år) og ekstraordinært formand (1 år)
  - b. 5 bestyrelsesmedlemmer, heraf en for 1 år
  - c. 2 bestyrelsessuppleanter
  - d. 2 revisorer
  - e. en revisorsuppleant
6. Fastsættelse af kontingent for 2020
7. Eventuelt

Bestyrelsen

zise

Told- og Skattehistorisk Selskab har til formål at skabe interesse for told- og skattehistorie samt for det danske toldvæsens og det danske skattevæsens historie.

Selskabet har siden 1978 udgivet tidsskriftet
Zise – Told- og Skattehistorisk Tidsskrift.

Af særpublikationer er hidtil bl.a. udsendt:

Den gamle grænse – set på postkort af Jens Bruhn, 1978.

Toldboder – set på grafiske blade af Jens Bruhn, 1979.

Kongeaalen eller Den gamle Grænse af P. Eliassen, (1925-26), 1980.

Det danske Gendarmerikorps – grænsens gendarmere og smuglere
af Jens Jensen med en efterskrift af Lars Bjørneboe, (1938), 1981.

Fra Sise til Moms. Træk af det bornholmske toldvæsens historie af Bodil Tornehave, 1981.

Dansk Toldhistorisk Bibliografi – 1982 af Tove Wihlborg Andersen og Gunnar Jakobsen, 1982.

Krydstoldvæsenet – Det sejlende toldvæsen 1824-1904

af Robert Svalgaard, udgivet ved Holger Munchaus Petersen, 1983.

Dansk toldhistorie – Fra middelalder til nutid, bd. I-V af Mikael Venge, Henrik Becker-Christensen, Henrik Fode, Anders Monrad Møller, Paul Gersmann, Alf Therkildsen og O. Tobiesen Meyer, 1987-1990.

Toldvæsenet i Dansk Vestindien 1672-1917 af Poul Erik Olsen, 1988.

Odense toldkammers historie 1632-1988 af Otto Madsen og Anders Monrad Møller, 1989.

En tolders erindringer – 54 år i toldvæsenets tjeneste af Henry G. Petersen, 1989.

En tolders liv af Knud Bro, 1989

Fra toldkammer til speditjonsvirksomhed – af Kolding Toldkammers historie af Lars Bjørn Madsen, 1990.

Det gamle Aalborgbus – Told og skatter på Christian II's tid af Mikael Venge, 1991.

Helsingør Toldkammer af Lars Bjørn Madsen, 1991.

Uniformer i toldvæsen og grænsegendarmeri af Ingeborg Cock-Clausen og Aage E. Hansen, 1994.

Toldarkiver før 1969. Vejledning og nøgle til toldarkiverne i landsarkiverne af Ole Degn, 1994.

Fra Etatsforening til Dansk Told & Skatteforbund af Anders Monrad Møller, 1994.

Grænsen i 75 år, 1995.

Tolder 1942-1993 af Vagn H. Vinje, 1995.

Tolder og kvinde. En undersøgelse af kvinders ansættelse i en mandsdomineret etat af Karen Hjorth, 1998.

Dablerups Pakhus i frihavnen – et fortidsminde med fremtid af Henry Voss, 1999.

Set gennem mine briller af Peter Søndergaard, 2000.

Dansk skattehistorie – Fra middelalder til nutid, bd. I-VI

af Mikael Venge, Leon Jespersen, Claus Rafner, Anders Monrad Møller og Hans Chr. Johansen, 2002-2008.

I hundrede ord. Bladvirksomheden 1903-2003 af Ole Østergaard Pedersen, 2003.

Tolden i Sundet. Toldoprævning, politik og skibsfart i Øresund 1429-1857 red. af Ole Degn, 2010.

Vi agter... fra torskegilder til klageportal af Henrik Fode og Laust Grove Vejlstup, 2011.

De københavnske Toldassistenters Begravelseskasse, 2012.

Toldbygninger på Bornholm af Mogens Lau, 2016.

The Sound Toll at Elsinore. Politics, shipping and the collection of duties 1429-1857
edited by Ole Degn, 2017.

Fremgang, krise og stilstand – De danske byers historie 1536-1720 af Ole Degn, 2018.

Bøgerne kan købes på www.zise.dk, så længe lager haves.

Indholdsfortegnelse

<i>Henrik Gjøde Nielsen:</i> Stempelafgift og narkohunde	s.	107
<i>Claus Rafner:</i> Stempelafgiften 1660-1661	s.	108
<i>Axel Grønkjær:</i> 50 år med narkohunde i toldens tjeneste – 1968-2018	s.	126
Generalforsamling	s.	146